

KÁRBIN ÁKOS

KÉNYSZER, VAGY PRAKTIKUS MEGOLDÁS? A NÉMET BIRODALOM ÉS AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA EGYÜTTMŰKÖDÉSE AZ OSZTRÁK VERETŰ EGYESÜLETI TALLÉROK FORGALMON KÍVÜL HELYEZÉSÉBEN

Az Osztrák–Magyar Monarchia 1892-ben valutareformot hajtott végre, amelynek értelmében az értéktelen ezüstről áttért a stabil aranyalapú pénzrendszerre. Az 1891. és 1892. év azonban nemcsak a valutaszabályozás miatt volt jelentős a Monarchia életében, hanem sok más egyéb ügy mellett a szövetséges Német Császársággal kötendő vám- és kereskedelmi szerződés miatt is meghatározóak voltak azok az esztendőik.

Az 1857-től forgalomban állt egyesületi tallér érmék veretését 1867-ben bezüntették, azonban a forgalmon kívül helyezésükről egyik országban sem rendelkeztek. Az Osztrák Császárságban a kiegyezésig, Magyarországon utolsó alkalommal 1868-ban vertek tallért. Ekkor a Német Császárság 1871-ben, mint új pénznemet bevezette az aranymárkát. A korábbi pénz arányszámát 1 egyleti tallér = 3 márkában határozta meg a német törvényhozás. Így az értékes osztrák veretű tallérok a 1870-es évektől Németország pénzpiaci forgalmába kerültek, s azokat idővel a Reichsbank berlini pincéjében helyezték el. Amint a németek tudomást szereztek arról, hogy a Monarchia aranypénzt kívánt bevezetni a korábbi ezüst helyett, azonnal felvették a kapcsolatot a Monarchia külügyminisztériumával, és elkezdődtek az egyeztetések a tallérok átvételéről. A németek nem akartak veszteséget elkönyvelni a náluk rekedt ezüstitallérok miatt, azonban a Monarchia sem kívánta, hogy a valutareform küszöbén állva még több értéktelen ezüstpénz áramoljon az Osztrák–Magyar Bankba. A felek két alkalommal is tárgyalásokba bocsátkoztak, míg kompromisszumos megoldásra jutottak. Az osztrák veretű egyesületi tallérok Németországtól való átvétele befolyásoló hatással bírt az 1891. évi vám- és kereskedelmi szerződés megkötésére is. Az egész művelet olyannyira titkos volt, hogy az osztrák iratokba csak az Anschluss után lehetett először betekinteni. Dolgozatomban ezt a folyamatot kívánom részleteiben bemutatni.

A tanulmány leíró jellegű, részletes, aprólékos, szinte az események mindennapi menetét követi, ugyanis a tallérkérdés feltáratlan része volt az Osztrák–Magyar Monarchia valutareformjának történetéből.

Előzmények. Osztrák-német közös múlt, a „Vereinsthaler” 1857

A második Német Birodalom 1871. januári megszületését követően kezdetét vette a korábbi ezüst pénzrendszernek az arany márkára cserélése. Az új valuta története párhuzamos a birodalmi jegybank, a Reichsbank felállításának történetével is. A márka bevezetéséig azonban hosszú utat tett meg Németország. A valutapolitika a császárság megszületése előtt meglehetősen heterogén képet mutatott. A tanulmányban az egységet megelőző időkből a legerősebb német állam, a Porosz Királyság valutapolitikáját vizsgálom.

A belpolitikai történéseket sok esetben a külpolitikai események alakították a 19. század második felében is. Mindezek mellett fontos, talán a legfontosabb szerepet töltötte be a pénz- és bankrendszer. A német egységet megelőzően a Porosz Királyság törekedett a centralizációra, melynek egyik lényeges eleme a pénzrendszer egységesítésének ideája volt, amire az 1850–1860-as évektől folyamatosan kísérletet tettek. A nagyhatalmak közötti konfliktusokban az erő nyelve a katonai potenciál. Egyet azonban világosan látni kellett: annak az impériumnak volt militáns ereje, amely mögött megfelelő anyagi kondíció állott. Ennek ellenére nemcsak az a hatalom lehet külpolitikai tényező, amely geopolitikailag meghatározó, hanem az is, amely gazdaságával, vagy pénzügypolitikájával kitért a többi közül. Erre jó példa volt az 1834 óta működő *Zollverein*, amely egy kereskedelmi és gazdasági koncepció megvalósulása volt. A német gazdasági fejlődés mértéke már az 1850-es években dinamikus képet tükrözött. Ennek az intenzív gazdasági fejlődésnek az alapjait az 1815-ben alapított Német Szövetség, illetve az 1834-ben létrehozott *Zollverein* biztosította. 1871-et megelőzően a német vámszövetség megszületése centralizációs törekvést mutatott valamiféle egységesség kialakításában. Németország megszületéséig a Német Szövetségre a széthúzás volt jellemző. A térség egységesítése előtt a partikularizmus a pénzügyekben is megmutatkozott, mivel a szövetségen belül 17 különböző arany- és 66 féle ezüstpénz volt forgalomban. Ezzel szemben a vámszövetség céltudatos és erőteljes tevékenységével gazdasági téren felébresztette az érintett államok érdekazonosságát. Az egység megszületéséig a *Zollverein* működésében komoly politikai és gazdasági integrációs folyamat játszódott le. A német történetírás korábban jelentős szerepet tulajdonított a porosz törekvéseknek a vámszövetségen belül. Megjelent egy merőben új szemléletmód, amely a folyamatos történeti fejlődés híveként

visszautasítja az erőteljes porosz dominancia tételét.¹ Marko Kreutzmann, a jeni egyetem tudományos munkatársa tanulmányában mutatta be a német államokban lejátszódó integrációs folyamatokat.

Az úgynevezett *kisnémet* és *nagynémet* egységek közötti koncepció az 1850-es évek óta formálódott, ezzel egy időben a különböző egységkoncepciók képviselői nézeteiket a nyilvánosság elé tárták.² Ennek legfontosabb eleme az volt, hogy a Bund tagállamai között a legnépszerűbb és legerősebb állam — a Porosz Királyság — a legrátermettebb az egységes Németország megalakítására és vezetésére, nem pedig Ausztria. Mindeközben Ausztria a német térség gazdasági integrációs folyamatából kiszorult, mivel kimaradt a Zollvereinből, azonban 1853. február 12-én a két nagyhatalom kereskedelmi szerződést írt alá, így formálisan Ausztria német területei mégis csatlakozhattak a vámszövetséghez.³ Valutapolitikai szempontból az együttműködés rendkívül meghatározó, mivel a poroszok, az osztrákok és Liechtenstein képviselői 1856–1857 között Bécsben és Berlinben folyamatosan tanácskoztak arról, hogy a kereskedelmi kapcsolataik szorosabbra fűzése érdekében közös pénzt kívánnak veretni, amelyet egymás államaiban kölcsönösen elfogadnak törvényes fizetőeszközként.⁴ Az osztrákok és bajorok az úgynevezett konvenciók forintot használták 1753-tól, mely pénzrendszert a húszforintos pénzláb szerint vert pénzermék, valamint az azokat kiegészítő bankjegyek alkották. A konvenciók forintokat 1857-ig, az osztrák értékű forint, illetve „*Vereinthalere*” bevezetéséig verték.⁵

1857. január 24-én megkötötték az úgynevezett bécsi érmeegyezményt — *Wiener Münzkonvention* — melynek alapján megkezdték a *Vereinthalere*

---

1 *Marko Kreutzmann*: Bürokratische Funktionseliten und politische Integration im Deutschen Zollverein (1834–1871). In *Historische Zeitschrift*. 288/3 (2009) 613. p.

2 *Németh István*: Hatalmi politika Közép-Európában. Német és osztrák-magyar Közép-Európa tervezés (1871–1918). Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2009. 50. p.

3 *Hans-Werner Hahn*: Geschichte des Deutschen Zollvereins. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht Verlag, 1984. 149. p.

4 Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin (= GStAPK) I. Ha Rep. 151. Finanzministerium IA. Nr. 2109., 2110., 2111.; Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv Politisches Archiv (= ÖStA HHStA) II. Deutscher Bund. Verhandlungen über eine allgemeine Münkonvention 1853–1856. Kt. 85.

5 *August von Loehr*: Die Deutsch-österreichische Münzkonvention von 1857. In *Mitteilungen des Österreichischen Instituts für Geschichtsforschung*. 45. 1931. 159. p.

érmék veretését.⁶ Ennek az érmeconvenciónak a lényege az volt, hogy a pénzrendszer alapjául az ezüst szolgált, így ettől a ponttól a fenti államok a „*reine Silberwährung*”⁷ mellett kötelezték el magukat.⁸ A januári szerződéssel valójában a Habsburgok és a német Zollverein tagállamai egymáshoz szorosan kapcsolódva fixen rögzítették pénzüik árfolyamát.⁹ A szerződés értelmében a korábbi konvenció forintszabvány helyét a Vereins — magyarul az egyesületi szabvány — váltotta fel, amely 45 osztrák értékű forint ezüsttartalmát 500 grammban szabta meg. Az ezüstpénz mellett kereskedelmi céllal aranypénzt is verettek, — *Vereinskrone* –, azonban az eltérő európai trendek miatt a bécsi érmeconvenció tagállamai a nemzetközi kereskedelemhez nehezen tudtak csatlakozni.¹⁰ A bécsi érmeegyezménnyel olyan egységes pénzügyi közösséget hoztak létre, amely több mint 70 millió lelket számlált.¹¹ Ennek az egyezménynek köszönhetően a kereskedelemben az egyesületi érték szerint végezték az elszámolást.

Az 1848. évi európai forradalmakat követően az első világháborúig meghatározó változások álltak be a nemzetállamok történetében. 1860-ban létrejött az egységes Olaszország, 1871-ben Versailles-ban kikiáltották a Német Császárságot. A német egység irányába tett lépések egyik állomása a Dánia elleni háború volt 1864-ben, amelyben Poroszország és Ausztria mint szövetségesek küzdöttek, azonban 1866-ra az ellentétek kiéleződtek. Az osztrák–porosz háború 1866. június 15. és július 26. között zajlott és Ausztria vereségével végződött, melynek következtében jött létre az úgynevezett *kisnémet egység*. A háborút az 1866. július 26-ai nikolsburgi béke zárta le, amelyben Ausztria elismerte a Német Szövetség

---

6 *Frank Otto*: Die Entstehung eines nationalen Geldes. Integrationsprozesse der deutschen Währungen im 19. Jahrhundert. (Schriften zur Wirtschafts- und Sozialgeschichte Band 71.) Berlin, Duncker & Humblot Verlag, 2002. 194. p.

7 Tiszta ezüstvaluta.

8 *Harm-Hinrich Brandt*: Der Österreichische Neoabsolutismus: Staatsfinanzen und Politik 1848–1860. Band 2. Göttingen, Vandenhoeck und Ruprecht Verlag, 1978. 729. p.

9 *Eduard März – Karl Socher*: Währung und Banken in Cisleithanien. In Die Habsburgermonarchie 1848–1918. Band I. hrsg. von Adam Wandruszka und Peter Urbanitsch. Die wirtschaftliche Entwicklung, hrsg. von Alois Brusatti. Wien, 1973. 326. p.

10 *Karl Helfferich*: Die Folgen des Deutsch-Österreichischen Münz-Vereins von 1857. Ein Beitrag zur Geld- und Währungs-Theorie. Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner, 1894. 11. p. (a továbbiakban *Helfferich* 1894.)

11 *Thomas J. Hagen*: Wirtschaftspolitische Bestrebungen Österreichs nach 1848: Alternative zum (Klein-) Deutschen Zollverein? In Der deutsche Zollverein. Ökonomie und Nation im 19. Jahrhundert. hrsg. *Hans-Werner Hahn – Marko Kreutzmann*. Köln–Weimar–Wien, Böhlau Verlag, 2012. 276. p.

megszűnését. Ezt erősítette meg az 1866. augusztus 23-ai prágai béke. A béke XIII. pontja kimondta, hogy az Osztrák Császárság kilép az 1857. január 24-én megkötött bécsi érmeegyezményből. Másik nagyon fontos alapja a döntésnek az volt, hogy Ausztria az aranyhoz kívánta igazítani valutáját, amelyet a bécsi érmeegyezmény megtiltott, és a porosz kormány következetesen be is tartott.¹² Berlinben 1867. június 13-án megállapodtak, hogy az Osztrák Császárság és a Liechtensteini Hercegség kilép a német érmeegyesületből. A tallérok veretését beszüntették, azonban a fergalmon kívül helyezésükről nem rendelkeztek.

1891. évi vám- és kereskedelmi szerződés a Német Császársággal

A Német Császárság és az Osztrák–Magyar Monarchia között 1879 óta szoros szövetség állt fent.¹³ Ugyanakkor gazdaságilag is aktív kapcsolat fűzte szorosabbra a két ország viszonyát. A bismarcki rendszer egyik elemeként 1878 óta egy rövidebb ideig a két Monarchia vám- és kereskedelmi szerződést kötött egymással. Az együttműködést az 1880. évi lejáratot követően a felek nem újították meg.

Németország az Oroszországtól való félelemtől vezérelve szövetségesi rendszert hozott létre, amelynek része volt a Monarchia, később pedig Olaszország is. Németország a bismarcki politika követésében stabilitást és nyugalmat sugárzott. Ez az állapot Bismarck 1890. márciusi menesztésével megváltozott. Leo von Caprivi (1831–1899) új kancellár II. Vilmos világpolitikai koncepcióját egyértelműen kiszolgálta. Caprivi és Adolf Marschall von Bieberstein (1842–1912) külügyminisztériumi államtitkár érdeke az volt, hogy győzelmet vívjon ki két fronton is különböző szerződési viszonyokkal Oroszország és Franciaország ellen.¹⁴ Caprivi kereskedelmi offenzívájára válaszolt az 1891. augusztusi orosz–francia közeledés, amely egyértelműen Németország hegemoniájának túlzott megerősödése és a hatalmi egyensúly megbillenése ellen irányult.¹⁵ Ennek a gondolatnak a

---

12 *Wilhelm Zich*: Wiener Münzvertrag vom 24. Januar 1857 und Carl Ludwig von Bruck. Wien, Universität Dissertation, 2009. 237. p.

13 *Helmut Rumppler–Jan Paul Niederkorn* (Hrsg.): Der „Zweibund“ 1879. Das deutsch-österreichisch-ungarische Bündnis und die europäische Diplomatie. Wien, Verlag der Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1996.

14 *Konrad Canis*: Von Bismarck zur Weltpolitik. Deutsche Außenpolitik 1890 bis 1902. Berlin, Akademie Verlag, 1999. 16. p.

15 *Rainer Lahme*: Deutsche Aussenpolitik 1890–1894. Von der Gleichgewichtspolitik Bismarcks zur Allianzstrategie Caprivis. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht Verlag, 1990. 228. p.

folytatásaként Németország elsőként a Monarchiával kívánta felújítani a vám- és kereskedelmi szerződését. Így Budapesten az osztrák és a magyar kormányok között már 1890 áprilisában megindultak a tárgyalások a vámtételekkel kapcsolatban.¹⁶ A német könnyű- és nehézipar képviselői egyöntetűen támogatták a birodalmi kormány törekvéseit.

A Német Birodalom és a Monarchia képviselői között a vám- és kereskedelmi szerződéssel kapcsolatban a tárgyalások 1891. év végéig elhúzódtak. Ugyanakkor a Monarchiában a valuta szabályozása lépésben haladt előre, mivel 1891 közepére az osztrák veretű egyesületi tallérok ügye lelassította azt. Közben a tallérkérdés mindkét ország részéről megoldandóvá vált. A németek nem kívánták, hogy a jegybankjukban rekedjen a hatalmas mennyiségű osztrák veretű egyesületi tallér, valamint Ausztria–Magyarország sem kívánta elszalasztani a vám- és kereskedelmi szerződés megkötését szövetségesével. Ugyanis a Monarchia a közép-európai gazdasági tér aktív szereplője kívánt maradni, ez Magyarország számára különösen fontos volt, mivel exportjának 62%-a Németországba irányult.¹⁷ A tallérok ügye megoldódni látszott, így a felek 1891. december 6-án újabb vám- és kereskedelmi szerződést írtak alá.

A német kormány álláspontja a tallérkérdésről

A Deutsche Handelstag — amely a helyi kereskedelmi kamara csúcsszerve volt — 1891. április 17-én ülésezett. A tanácskozáson a német és nemzetközi pénzügyek szakértője Adolf Soetbeer (1814–1892) előadást tartott. Hosszú és alapos felszólalása „*Bericht wegen Beseitigung der österreichischen Vereinsthaler*” címet viselte.¹⁸ Soetbeer kifejtette, hogy már 1887 májusában előadta nézeteit az osztrák veretű egyesületi tallérok tárgyában, azonban beadványát nem támogatták. Az előadásban Soetbeer bemutatta az egyesületi tallér történetét. Pontos számadatokkal illusztrálta a veretek számát és mennyiségét. A Német Birodalom új valutájának kialakítása után az értékarányból kiindulva — 1 ezüsttallér

---

16 Rolf Weitowitz: *Deutsche Politik und Handelspolitik unter Reichskanzler Leo von Caprivi 1890–1894*. Düsseldorf, Droste Verlag, 1978. 53. p.

17 Konrad Canis: *Die bedrängte Großmacht. Österreich-Ungarn und das europäische Mächtesystem 1866/67–1914*. Paderborn, Ferdinand Schöningh Verlag, 2016. 213. p.

18 Bundesarchiv — Berlin-Lichterfelde (= BA) R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Bericht wegen Beseitigung der österreichischen Vereinsthaler. Dem bleibenden Ausschluß des deutschen Handelstages erstattet am 17. April 1891 von Dr. Ad. Soetbeer

= 3 aranyárka — a Monarchia forgalmából szinte teljes mértékben eltűntek a tallérok és a Német Birodalomba vándoroltak.¹⁹ A Reichsbank pincéjében felhalmozott osztrák veretű egyesületi tallérokat forgalmon kívül kellett helyezni és a Monarchiával együttműködve át kellett konvertálni. Soetbeer tájékoztatta a Deutsche Handelstago arról, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia valutareformot kívánt végrehajtani, mely kapcsán a valutáját az aranyra alapozná. Adolf Frentzel (1833–1905) a Német Kereskedelmi- és Iparkamara elnöke értesítette a kancellárt Soetbeer előadásáról.²⁰ Frentzel is kiemelte, hogy a Monarchia hamarosan áttér az aranyalapra. A Birodalmi Bank elnöke, Richard Koch (1834–1910) Soetbeer beszámolója után szintén egy beadvánnyal fordult Caprivi kancellárhoz.²¹ Jelentésében a bank részéről ő is a demonetizálást²² sürgette, mivel a Monarchia az aranyalapra kívánt áttérni. Koch javasolta, hogy az osztrák kormánnyal működjenek együtt, és több lehetséges megoldási tervezetet is felvázolt a tallérok kivonásával kapcsolatban.

Helmuth Freiherr von Maltzahn (1840–1923) a Reichsschatzamt államtitkára másolatban megküldte a Deutsche Handelstag és a Birodalmi Bank álláspontjait Marschall külügyminisztériumi államtitkárnak.²³ Továbbá tájékoztatta, hogy az osztrák veretű egyesületi tallérok kivonásával kapcsolatban bizottságot fognak alakítani a porosz pénzügy-, a külügy-, a birodalmi belügyminisztérium és a birodalmi bankigazgatóság delegáltjaiból. Maltzahn hivatalából Karl Aschenborn (1837–1916) igazgatót és valóságos titkos tanácsost, továbbá Otto von Glasenapp (1853–1928) kormánytanácsost delegálta a bizottságba. Maltzahn mellékelte egy törvényjavaslat tervezetet is Marschallnak, amit a Reichsschatzamtban dolgoztak ki.

---

19 Ausztriában a tallér és az osztrák értékű forint arányát szintén meghatározták, amely a következő volt: 1 tallér = 1,5 osztrák értékű forinttal.

20 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Abschrift. Deutscher Handelstag Adolf Frentzel an — Leo von Caprivi. Berlin, den 28. April 1891.

21 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Abschrift. Der Präsident des Reichsbank-Direktoriums. Richard Koch an — Caprivi. Berlin, den 8. Mai 1891.

22 Demonetizálásnak nevezik azt a törvényes folyamatot, amellyel valamely ércpénzt a forgalomból kivonnak. A pénzláb megváltozása miatt a forgalomban használt fém pénzt a kincstár bevonta, és annak anyagából az új pénzláb szerint vert érméket bocsátott ki.

23 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Reichsschatzamt Geheim. Helmuth Freiherr von Maltzahn an — Adolf Freiherr Marschall von Bieberstein. Berlin, den 14. Mai 1891.

A bizottság, amelyet az osztrák veretű egyesületi tallérok demonetizálása tárgyában hívtak össze 1891. június 1-jén Maltzahn elnökletével ülésezett. A konferencián részt vettek: a Reichsschatzamtból Aschenborn és Galsenapp, a pénzügyminisztériumból Rudolf Meinecke államtitkár, a külügyminisztériumból Otto von Mühlberg, a birodalmi belügyminisztériumból Schroeder kormánytanácsos és a birodalmi bankból dr. Gallenkamp pénzügyi tanácsos. Három pontban állapodtak meg:

1.) Az osztrák vereteket az ezüst árnál magasabb értékben küldik vissza Ausztriába.²⁴

2.) A bizottsági meghívóhoz mellékelt törvénytervezetet a birodalmi gyűlés következő ülészakaszában előterjesztik, mivel a résztvevő delegáltak közül egy sem emelt ez ellen kifogást.

3.) Javasolták, hogy az osztrák kormányt a törvényhozó szerveken keresztül még a törvényjavaslat benyújtása előtt titkos úton értesítsék.

Mühlberg érzékeltette, hogy tekintettel az osztrák valutaszabályozás lehetőségére az illetékes külügyminisztérium feladata az osztrák és a magyar kormányok tájékoztatása. Mivel nincs tudomásuk a valós előkészületekről, amely még a hazai német valutapolitikára is irányadó lehet.

A Monarchia állásfoglalása az ezüsttallérokrol

Max Ratibor herceg (1856–1924) a bécsi porosz nagykövetség ügyvivője szigorúan bizalmas levélben fordult a Monarchia külügyminisztériumához az osztrák veretű egyesületi tallérok tárgyában.²⁵ Átiratában szolt az 1867. június 13-án kötött berlini egyezmény második cikkelyéről, mely szerint az Osztrák Császárságot és a Liechtensteini Hercegséget kizárták a német érmeegyesületből. A szerződés 8.

---

24 A 19. század második felében az európai államok nagy része áttért a stabilitást és biztonságot nyújtó aranypénzrendszerre. Korábban az ezüst és az arany között mesterségesen 1:15,5 arányban állították fel az értékarányt, azonban az 1870-es évek elején Észak-Amerikában művelés alá vont ezüstbányák ontották Európába az olcsó ezüstöt, ennek következtében a két fém közötti értékarány felbomlott. Az ezüst a Monarchiába áramlott, ahol érmévé verték és átváltották az értékesebb papírforintra. Ennek következtében az ezüstveretést Magyarországon magánszemélyek számára 1879 óta betiltották. Így formálisan a Monarchiának papírvallatája lett, 1891-re pedig 100 papírforint már csak 84 ezüstforinttal volt egyenértékű.

25 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26. Kt. 626. 26328/9. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Maximilian Prinz von Ratibor an — Kálnoky Gusztáv. Wien, den 22. Juli 1891.

pontjában foglaltak szerint az 1857. január 24-én megkötött Wiener Münzvertrag értelmében az osztrák veretű egyesületi és kettős tallérok 1867-től egészen 1870 év végig törvényes fizetőeszközök és nem vonták ki őket a forgalomból. Mint törvényes fizetőeszközként felruházott érmék maradtak forgalomban a német érmereform után is, sőt a tallér sokkal értékesebb veretnek számított az új érmehez — az aranymárkához — képest. Az 1873. július 9-én és 1874. április 20-án kelt törvények értelmében a tallér demonetizálásáig kényszerárfolyammal bírt, amit az osztrák veretű egyesületi tallérokra is kiterjesztettek. Ezen érmék forgalmon kívül helyezését a szövetségi tanács mondhatta ki. Tehát az anomália abban az esetben lépett elő, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia valutáját az aranyra kívánta alapozni. A demonetizálást Ausztria önmagában nem vihette véghez, mivel az érmék ott is forgalomban voltak és törvényes fizetőeszköz erejével bírtak. A német kormány nem kívánta annak az abnormális állapotnak a beálltát, míg az érme érvényessége hazájában már nincs hatályban, addig egy másik országban törvényes fizetőeszközt képez. Éppen ezért döntött úgy a német kormány, hogy a következő ülészakban az osztrák veretű tallérok demonetizálására törvényjavaslatot terjeszt elő.

Másnap Ratiбор megírta a kancellárnak törvénytervezet átadásának körülményeit.²⁶ Mivel Kálnoky különböző okokból távol volt, és nem tudta azt személyesen átvenni, így a 1891. július 17-én Berlinből küldött tervezetet Rudolf von Welsersheimb gróf (1842–1926) osztályfőnök vette át. Ratiбор felhívta Welsersheimb figyelmét az ügy titkosságára, valamint meggyőzte, hogy a német kormány nem kíván az osztrák és a magyar kormányok tudomása nélkül a tallérokra rendelkezni.

Kálnoky titkos üzenetben fordult Emil Steinbach osztrák pénzügyminiszterhez, amelyben elismételte Ratiбор üzenetét.²⁷ Leveléhez a törvénytervezetet is mellékelte. Ratiбор szóban hozzáfűzte a tervezethez, hogy addig nem nyújtják be a szövetségi tanácsnak, amíg arról a Monarchia tudomást nem szerzett. Ezt Kálnoky megjegyezte Steinbachnak is és megkérte, hogy a valutaszabályozásra való tekintettel a másik pénzügyminiszterrel vegye fel a kapcsolatot. Végül felhívta a figyelmét, hogy a kérdést teljes diszkrécióval kezelje. Kálnoky a német-osztrák

---

26 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Ratiбор an — Caprivi. Wien, den 23. Juli 1891.

27 Österreichisches Staatsarchiv Finanz- und Hofkammerarchiv k.k. Finanzministerium, Präsidium (= ÖStA FHKA FM Präs.) Zl 3769/1891. [26328/9] Kálnoky an — Emil Steinbach. Wien, 27. Juli 1891.

rák-magyar szövetség 1891. évre esedékes kereskedelmi szerződés megújítására tekintettel, kényes kérdésnek tekintette a tallérokkal kapcsolatos ügyet.²⁸

Kálnoky tájékoztatta az esetről Wekerle Sándor magyar pénzügyminisztert is.²⁹ Ugyanekkor Kálnoky utasítására Steinbach kapcsolatba lépett Wekerlével, s összegezte, hogy a császári német kormány egy törvényhozási metódus előtt állt a tallérok kapcsán.³⁰ Mint köztudomású tényt említette, hogy ezen vereteket a márka mellett törvényes fizetési eszközként forgalomban hagyták a Német Császárságban. Az előzetes intézkedésekkel meg kívánták óvni a Német Birodalom alattvalóit a Monarchia valutarendezése kapcsán kialakuló károsodástól. A törvényesen megállapított reláció alapján 1 tallér = 3 márka állították forgalomba az új valutát, valamint a kivonás kapcsán is ezzel az aránnyal kellett számolni. Steinbach megemlítette Ratibor szóbeli közlését, hogy a németek együtt kívánják működni a Monarchiával. Értékeln kellett a Német Birodalom előzékenységét, és az osztrák–magyar berlini nagyköveten keresztül érdeklődni kell, hogy ezüstrúdként vagy birodalmi márkában történjék a törlesztés. Üzenetének végén megkérdezte Wekerlét, hogy egyetért-e a törvényi rendelkezésekkel.

Wekerle egyetértését fejezte ki válaszában a német törvényhozási eljárás megindításával az osztrák veretű tallérok tárgyában.³¹ Továbbá Wekerle is kívánatosnak tartotta, hogy a nagykövet tájékozódjon a tekintetben, mely érték szerint kívánja a Német Császárság a tallérokat felhasználni. Ezüstrúdként vajon, vagy birodalmi márkaként? Azon kívül fontosnak tartotta, hogy a tallérok ne kerüljenek vissza a Monarchiába.

Wekerle — álláspontja jól érzékelhető — mikor is finoman jelezte, hogy az egyesületi tallérok kérdése nem tartozik a Magyar Királyságra, mivel azokat az 1867. június 13-án megkötött berlini szerződés értelmében nem verték tovább. Lényegesnek tekintette, hogy a valutaszabályozás érdekében a Monarchiában forgalomban tartott ezüstmennyiséget a régi egyesületi tallérokkal ne növeljék. Minthogy a tallérok az 1857. évi érmeegyezmény alapján verettek és nem ér-

---

28 *Walter Rauscher*: Zwischen Berlin und St. Petersburg. Die österreichisch-ungarische Außenpolitik unter Gustav Graf Kálnoky 1881–1895. Wien–Köln–Weimar, Böhlau Verlag, 1993. 176. p.

29 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL) K 256 5313. Mikrofilm. 8 Res/P.M. [26328/9] Kálnoky an — Wekerle. Wien, 27. Juli 1891.

30 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 8 Res/P.M. [3769/F.M.] Steinbach an — Wekerle. Wien, am 28. Juli 1891.

31 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 3900/1891. [No.: 8 Res/P.M.] Wekerle an — Steinbach. Budapest, am 1. August 1891.

meszükségletként, így az egyezmény értelmében az 1871., 1873. és 1874. évi érmetörvények ezt forgalomban hagyták. Sőt a német birodalmi kancelláriai hivatal elnökének, Rudolph von Delbrück (1817–1903) intézkedései nyomán, mint törvényes fizetőeszközt az 1874. április 20-án kelt törvény szerint a német veretű tallérok mellett, az osztrák veretűket is elismerték. Remélte, hogy Németország a méltányosság álláspontjára helyezkedik a kérdésben, s az érmék kivonását a jog alapján igyekszik megvalósítani.

Wekerle átiratának kézhezvétele után, Steinbach 1891. augusztus 6-án válaszolt Kálnokynak a tallérok ügyében tett egyeztetésekkel kapcsolatban.³² A szövetségi tanácsnak meg kell adnia a felhatalmazást, hogy az egyesületi tallérokat birodalmi költségekkel a forgalomból kivonják. Ennek ellenére a Berlinben felhalmozott osztrák veretű egyesületi tallérok problémája a Monarchiában megoldásra várt, ugyanis a tallérok beáramlásával a forgalomba állított ezüstmennyiség megnövekedne. Ezt a valutaszabályozás érdekében a két pénzügyminiszter szeretné elkerülni. Küldeménye további részében pedig Wekerle augusztus 1-jén kelt levelének kérdéseit idézte.

Steinbach ugyanazon a napon válaszolt Wekerlének is, és tudomásul vette, hogy a magyar kormány nem közvetlen módon érintett az osztrák veretű egyesületi tallérok ügyében, azonban nem tartotta alkalmasnak az időt ennek megvitatására.³³ Megküldte Kálnokynak, hogy a Monarchia nagykövetén keresztül informálódjon a német eljárásról az érmék bevonásával kapcsolatban. A bürokrata Steinbach célja a tallérkérdés mihamarabbi megoldása volt, hogy az ne képezze akadályát a valuta szabályozásának.

Steinbach levelének kézhezvétele után Wekerle 1891. augusztus 8-án írt Kálnokynak.³⁴ Bizalmas üzenetében jelezte, hogy a tallérok ügye a valutaszabályozással szoros összefüggésben állt. Valamint megírta, hogy augusztus 6-án megkapta az osztrák pénzügyminiszter levelét, csakúgy mint Kálnoky. Ebben Steinbachhal egyetértettek a német kormány intézkedéseivel, azonban az osztrák veretű tallérokat 1867-ig verték, tehát a magyar kormány nem volt közvetett módon érdekelt az ügyben. A valutaszabályozással összefüggésben mégis az általános érdekeket képviselte, hogy a Monarchia amúgy is forgalomban lévő magas ezüstkészletét

---

32 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–4. Kt. 626. 28454/9. [3900/F.M.] Steinbach an — Kálnoky. Wien, am 6. August 1891.

33 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm. 11 Res/P.M. [3900] Steinbach an — Wekerle. Wien, am 6. August 1891.

34 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–3. Kt. 626. 29114/9. [No.: 11/Res/P.M.] Wekerle an — Kálnoky. Budapest, am 8. August 1891.

az egyesületi tallérokkal nem kívánja növelni. Kálnoky 1891. augusztus 22-én a tallérokkal kapcsolatban, a két pénzügyminiszter gondolatait összeegyeztetve megírta nézeteit Széchényi Imre (1825–1898) berlini nagykövetnek.³⁵

A Monarchia berlini nagykövetségének szerepe a tallérügyben

Időközben Széchényi több hónapos szabadságra ment, erről az ügyvivő — Franz Schiessl — tájékozatta a német külügyminisztériumot.³⁶ Az osztrák veretű egyesületi tallérok kivonásában Schiessl ügyvivő kulcsszerepet töltött be, ugyanis Széchényi egészen november végéig szabadságát töltötte. Így fontosnak tartottam, hogy Schiessl személyét néhány sorban bemutassam: Franz Schiessl von Perstorff (1844–1932) jogi tanulmányait 1862 és 1864 között végezte a Bécsi Egyetemen. Karrierjét, mint fogalmazógyakornok kezdte meg a Monarchia külügyminisztériumában.³⁷ Diplomataként 1872-től Tebrizben, majd 1874-ben Szentpéterváron, 1877-ben Athénban teljesített szolgálatot. Pályáját 1878-tól Konstantinápolyban folytatta, ahol 1879-től követségi titkárrá nevezték ki, 1882-ben Belgrádba került, majd ismét Konstantinápolyba. 1891-ben Berlinbe helyezte át Kálnoky, mint első követségi tanácsost.³⁸ Schiessl áthelyezését Siegfried von Clary-Aldringen (1848–1929) harmadik követségi tanácsos közölte Wolfram Freiherr von Rotenhan (1845–1912) német külügyminisztériumi államtitkár helytessel, így Berlinben folytatta működését egészen 1894-ig.³⁹

Schiesslnek volt alkalma kifejezni véleményét a Monarchia pénzügyminisztériumaival kapcsolatos intézkedésről, mivel több mint egy hónappal később, 1891.

---

35 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–3. Kt. 626. 29114/9. Kálnoky an — Széchényi Imre. Wien, 22. August 1891. [Az előadói ívbe piszkozatként felvezetve.]

36 Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes Berlin (= PAAA) R 50476. [Zahl 2210] K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Franz Schiessl an — Marschall. Berlin, den 21. August 1891.

37 Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950. Band 10. (Lfg. 47, 1991) 118.

38 PAAA R 50476. [Zahl 2029] K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Siegfried von Clary-Aldringen an — Wolfram Freiherr von Rotenhan. Berlin, den 21. Juli 1891.

39 Hof- und Staats-Handbuch der Österreichisch-Ungarischen Monarchie für 1892. Wien, Druck und Verlag der k. k. Hof- und Staatsdruckerei. 196.

október 3-án számolt be a tallérokkal kapcsolatos fejleményekről.⁴⁰ Marschall államtitkár egyeztetett Caprivi kancellárral, aki elismételte, hogy sem a szövetségi tanácsban, sem a birodalmi gyűlésben nem tárgyaltak az egyesületi tallérok kivonásáról. Még előzetes előkészítés fázisában volt mind a két helyen az egyesületi tallérok és kettős tallérok demonetizálása. Schiesslnek nem volt oka Marschall szavában kételkedni, aki nem óhajtotta, hogy a Monarchia valutaszabályozása az ügy miatt késsen.

Kálnoky 1891. október 8-án mind a két pénzügyminiszternek megküldte Schiessl berlini jelentését.⁴¹ Schiessl 1891. október 20-án kelt további tájékoztatója számolt be az osztrák veretű egyesületi tallérokrol.⁴² Üzenetében mellékelte a „Norddeutsche Allgemeine Zeitung” 1891. október 19-ei számát, amelyben egy cikket közöltek a tallérok kivonásáról. 1891. november 5-én a szövetségi tanács hozzájárult az osztrák veretű tallérok kivonásáról szóló törvényjavaslathoz.⁴³ Vagyis a 31115849 tallért kitevő összeg 93317517 márkát ért, tehát márkában kifejezve az eredeti összeg háromszorosát. Kálnoky mind a két pénzügyminiszternek megküldte Schiessl jelentését.⁴⁴ 1891 novemberében a német kormány sem tétlenkedett és lépéseket tett az egyesületi tallérok bevonásának ügyében. Caprivi kancellár és Johannes von Miquel pénzügyminiszter 1891. november 7-én a birodalmi gyűlés elé terjesztette az osztrák veretű egyesületi tallérok kivonásáról szóló törvényjavaslatot.⁴⁵ Az előterjesztésben szerepelt, hogy mind a német és mind az osztrák veretű tallérokot forgalmon kívül kívánják helyezni, amelyet a birodalmi gyűlés jóváhagyását követően a szövetségi tanács elé terjesztenek. Az

---

40 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–4. Kt. 626. 35086/9. [No.: 71/H.P./A–B.] K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 3. Oktober 1891.

41 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–4. Kt. 626. 35086/9. Kálnoky an — Steinbach. Wien, 8. October 1891.; Kálnoky an — Wekerle. Wien, 8. October 1891.

42 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–5. Kt. 626. 37317/9. [No.: 74/H.P./B.] K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, 20. October 1891.

43 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–6. Kt. 626. 39689/9. [No.: 84/H.P.] K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, 10. November. 1891.

44 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–4. Kt. 626. 39689/9. Kálnoky an — Steinbach. Wien, 15. November 1891.; Kálnoky an — Wekerle. Wien, 15. November 1891.

45 *Helfferrich* 1894. 110.

osztrák veretű tallérok esetében két lehetőség állt fenn: az első a beolvasztás és azt követően pedig a márkává átveretés, a második pedig az Osztrák–Magyar Monarchiába való visszaküldés. Az utóbbi esetén számoltak azzal, hogy az érméket hazájában csak veszteséggel lehetne átveretni.

Az Osztrák–Magyar Bank aggodalma

Amennyiben hatalmas mennyiségű ezüst áramlott volna a birodalomba, úgy a Monarchia jegybankját meglehetősen érzékenyen érintette volna. Ezért a bank vezetése figyelemmel kísérte a német kormány intézkedéseit a tallérokkal kapcsolatban. Emil von Mecenseffy (1834–1919) főtitkár előterjesztette az észrevételeit már 1891. november 15-én Karl von Zimmermann-Göllheim (1827–1892) és Kautz Gyula (1829–1909) alkormányzóknak.⁴⁶ A tallér kérdés a bank 1891. november 19-én tartott főtanácsán is napirendre került.⁴⁷ Mecenseffy előadta:

- 1.) A Német Birodalomban az osztrák tallérok forgalmon kívül helyezése szinte azonnal megtörténik.
- 2.) A kiveretett mennyiség 20%-áról esett szó, amely összesen 37,5 millió forintot, 75 millió márkát jelentett.⁴⁸
- 3.) A Monarchiában a tallér törvényes fizetőeszköz és másfél osztrák értékű forintnak felelt meg.

Mecenseffy szerint az osztrák veretű tallérokat csaknem teljes mennyiségében a német Birodalmi Bank pincéjében helyezték el, becsomagolva és elküldésre készen. Több mint valószínű, hogy a német kancellárnak a felhatalmazást a forgalmon kívül helyezésre a birodalmi gyűlés megszavazza és a tallérok kereskedelmi úton a Monarchiába visszatérnek, pontosabban a jegybank pincéjébe, s nem a pénzforgalomba. Mecenseffy felhívta a főtanács figyelmét, hogy egy ilyen nagy összegű és azonnali ezüstinvázió káros következményekkel járna az államra és a bankra egyaránt. Olyan helyzet állna be, mintha magánszemélyek számára 37–38 millió forint értékben az ezüstveretést újból engedélyezték vol-

---

46 Bankhistorisches Archiv der Oesterreichischen Nationalbank (= OeNB-BHA) II/02/c. No: 2631/17. Emil Mecenseff, Wien, 15. November 1891.

47 OeNB-BHA I/4b. Sitzungs-Protokolle des Generalrates. Nr.: 2675/15. [Protokoll 258.] 19. November 1891. Punkt 6.

48 OeNB-BHA II/02/c. No: 2631/17. Emil Mecenseff, Wien, 15. November 1891. Ezek a számadatok Mecenseffy német sajtóértesüléseiből származtak.

na.⁴⁹ A tallérok visszatérése a Monarchiába a forgalmi eszközök elhelyezésének nehézségeit hozná magával, együtt járna még a bank üzleteinek megszorításával, általános áremelkedéssel, valamint nehézséget okozna a valutaszabályozás műveletében is. Mecenseffy azt a javaslatot terjesztette elő, hogy a főtanács forduljon a két pénzügyminiszterhez a károk megelőzésére, illetve azok enyhítése végett. Friedrich von Winterstein (1846–1923) báró osztrák pénzügyminiszteri tanácsos és kormánybiztos tájékoztatta a főtanácsot, hogy az osztrák pénzügyminiszter komolyan foglalkozik a kérdéssel, de a német kormánnyal való intézkedésekről nem tudott tájékoztatást adni. Köffinger Frigyes (1830–1892) magyar kormánybiztos sem volt abban a helyzetben, hogy beszámoljon a főtanácsnak a magyar pénzügyminisztert álláspontjáról.

Alois Moser (1818–1892) főkormányzó kételkedett abban, hogy az összeg csak 37,5 millió tallér nagyságú. Végül Leopold von Lieben (1835–1915) főtanácsos kifejtette véleményét, hogy Németország ez ügyben hamarosan felkeresi Ausztriát. Védelmet viszont csak az nyújthat, ha Monarchia is azonnal sürgős lépéseket tesz a tallérok forgalom kívül helyezésére. A főtanács még aznap levélben fordult a két pénzügyminiszterhez, melyben felvázolták a tallérokkal kapcsolatos problémákat, illetve kérték, hogy lehetőség szerint a legkisebb veszteséggel járjon a tallérok forgalom kívül helyezése a Monarchia és a jegybank számára.⁵⁰

Köffinger magyar kormánybiztos jelentésben számolt be Wekerlének az 1891. november 19-én tartott főtanácsról.⁵¹ Ebben ismertette Mecenseffy főtítkárra beszámolóját, valamint előadta saját véleményét a tallérokkal kapcsolatban. Fontosnak tartom Köffinger nézeteit, melyek a tallérkérdés megoldásakor újra napirendre kerültek. A károk enyhítése végett a német kormánnyal csakis barátságos úton lehet fellépni. A tallérok a Monarchiában törvényes fizetőeszközt képeztek, így a forgalomból kivonni őket nem lehet. Csak törvényes beváltás útján lehet a tallérokat kivonni 3 forint két egyleti tallér alapján. *„Ez előttem oly egyszerű és világos, hogy annak ellenkezőjét, tudniillik a talléroknak akár törvényhozási akár rendeleti úton decentralizálandó rögtöni egyszerű demonetizálását, vagyis annak kimon-*

49 Az ezüstveretést Magyarországon magánszemélyek számára 1879 óta betiltották.

50 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5670/1891. [No.: 2632] Oesterreichisch-ungarische Bank Generalrath an — Steinbach. Wien, 19. November 1891.; MNL OL K 256 5313 Mikrofilm. 17 Res/P.M. Oesterreichisch-ungarische Bank Generalrath an — Wekerle. Wien, 19. November 1891.

51 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm. 18 Res/P.M. Dr. Köffinger Frigyes nyugalmazott államtitkár, az Osztrák–Magyar Bank kormánybiztos jelentést tesz a főtanács 1891. évi november 19-én tartott üléséről és különösen az osztrák veretű egyleti tallérok bevonásáról. Bécs, 1891. november 20.

*dását, hogy azok e perctől kezdve már nem tekintetnek ezüst pénznek, hanem egyetlen egyszerű ezüstnek, mely fizetés képpen sem a közpénztárak, sem magánosok részéről többé el nem fogadandó, — eltekintve attól, hogy ez eljárás Németország ellen intézett egyes provokáció színében tűnnék fel — egyszerűen jogilag lehetetlennek, tehát kizártnak tekintem.*⁵² Amennyiben a tallérokat demonetizálnák, már csak egyszerű ezüst érc lenne, így a jegybank már nem lenne köteles azokat bankjegyre váltani. Köffinger a teljes névértékben és akár hosszabb határidő kitűzése mellett, beváltás útján, a forgalomból való kivonást nem ajánlotta, mert az esetben is az Osztrák–Magyar Bank pincéjébe kerülne az ezüst. Ha az osztrák magyar kormányok nem lépnek fel, hanem kívárnak, úgy talán elérhetik, hogy a tallérokat a Német Birodalom új ezüstmárka veretésére fordítsa, vagy Londonban eladja, egy részét értékesítse, vagy csak évenként kisebb részletekben küldje vissza a Monarchiába.

A tallérok ügye a magyar minisztertanács előtt

A Szapáry-kormány 1891. november 21-én minisztertanácsot tartott, ahol napirendre került az egyesületi tallérok kérdése is.⁵³ Wekerle felhívta a minisztertanács figyelmét arra, hogy Magyarországot veszteség érheti, amennyiben Németország kivonja a forgalomból az osztrák veretű egyesületi tallérokat. Javasolta, hogy minél hamarabb tegyék meg a szükséges óvintézkedéseket. A pénzügyminiszter felvázolta, hogy Ausztria, mint a Német Szövetség tagja az 1857. évi Wiener Münzvertrag értelmében 76 millió német márka értékű ezüsttallért veretett ki. Mivel az 1872. évi német érmetörvény szerint a tallér három aranymárkával volt egyenlő, így azok a Monarchiából a Német Birodalomba vándoroltak. Wekerle arra hivatkozott, hogy Magyarország nem volt tagja a Német Szövetségnek, így jogilag nem terhelte a tallérok visszaváltási kötelezettsége. Véleménye szerint Ausztria visszaváltási kötelezettsége is megszűnt, ugyanis 1872-ben Németország forgalomban hagyta a német tallérok mellett az osztrák tallérokat is. Wekerlének tudomása volt arról, hogy a német kormány forgalmon kívül kívánta helyezni a tallérokat, így azok tényleges értékükben a Monarchiába áramlanának, és az ezüst és arany közötti értékkülönbségből származó 8 millió forintra tehető

---

52 U. a.

53 MNL OL K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (= MTJK) 1891. november 21. 18.

veszteség Ausztria–Magyarországot terhelné.⁵⁴ Ha ilyen nagy mennyiségű ezüst a Monarchiába áramlana, akkor az mind az Osztrák–Magyar Bankba kerülne és az arany ársíóját felemelné, amely hátrányosan befolyásolná a valutaszabályozás műveletét.

Ennek a kárnak csak úgy lehet elejét venni, ha a Monarchiában is forgalmon kívül helyezik a tallérokat, de ezt az intézkedést csak Ausztria tehetette meg.⁵⁵ Wekerle tájékoztatta a minisztertanácsot arról, hogy az osztrák pénzügyminiszterrel ez ügyben már tett lépéseket. Egyfajta megoldási lehetőségként az ezüst beváltást korlátozná. Kifejtette, hogy a közös külügyminiszter is egyetértett álláspontjával, de az volt a határozott kérése, hogy mivel a német kormány előzékenyen járt el, ugyanis előre bejelentette, úgy a Monarchia is tudassa szándékait. Beszéde végén a minisztertanács jóváhagyását kérte, hogy álláspontját tarthassa, mely szerint Magyarországot az ezüsttallérok beváltására semmilyen kötelezettség nem terheli. A minisztertanács megadta Wekerlének a felhatalmazást arra, hogy az osztrákokkal a tárgyalásokat vezesse és ezüstbeváltási kötelezettség korlátozásának bevezetését megtegye.

Láng Lajos és Friedrich Winterstein első berlini tárgyalásai

A kormánynak is lépéseket kellett tennie az osztrák veretű egyesületi tallérok ügyében. A bécsi közös külügyminisztériumban egy titkos megbeszélésre került sor 1891. november 19-én, ahol Kálnoky a két pénzügyminiszterrel egyeztetett a tallérok tárgyában. Megállapodtak abban, hogy a hosszan tartó levelezések helyett a személyes egyeztetések gyorsabb eredményre vezethetnek. Ennek értelmében elhatározták, hogy két delegáltat küldenek Berlinbe osztrák és magyar oldalról egyaránt. Steinbach levelet küldött Kálnokynak, hogy az előző napi megbeszélések alapján instruíta Friedrich von Winterstein miniszteri tanácsost, aki még aznap Láng Lajos (1849–1918) magyar pénzügyminiszteri államtitkár társaságában

---

54 A veszteséget a Monarchia 8 millió forintra becsülte, ezzel szemben Németország 10 millió forintra.

55 A Monarchia valutareformjának előkészítése kapcsán már 1889. decemberi egyeztetéseken felmerült az osztrák veretű egyesületi tallérok megoldatlan problematikája, azonban az osztrák és a magyar fél is egyöntetűen a németektől várta a kezdeményezést. A Monarchiának egyébként is érdekében állt a tallérvizsgálat elodázása, majd a németeknek a Monarchia valutareformja és az 1891. évi vám- és kereskedelmi szerződés adott okot a kérdés rendezésére.

Berlinbe utazott.⁵⁶ Wekerle 1891. november 19-én Láng Lajos államtitkárt bízta meg a berlini tárgyalásokkal. Mint azt Láng beszámolójában jelezte, csak szóbeli utasításokat kapott a pénzügyminisztertől. Missziójának célja, pedig „*az udvariasság egy tényét teljesíteni*”, és a tallérok bevonásának idejét és körülményeit megtudni.⁵⁷ Wekerle instrukciója szerint Lángnak mindvégig azt az álláspontot kellett képviselnie, hogy Magyarország nem kötelezhető a tallérok bevonására. A Monarchia nem kívánta forgalmon kívül helyezni a tallérokat, de ha a német kormány így járt volna el, akkor azokat egyszerűen az Osztrák–Magyar Banknál beválthatja. Wekerle nézetei szerint egy esetleges vita kialakulásakor Lángnak a következő érveket kellett felhoznia:

- 1.) Az egyesületi tallérokat Ausztria, mint a Wiener Münzkonvention tagja verette. Azok nem tartoztak érmerendszerébe és a forint elnevezést sem viselték.
- 2.) Az 1867. június 13-án kötött berlini szerződés szerint Ausztria az érme-szövetségből kilépett és a törvényben csak azt vállalta, hogy 1870-ig nem vonja ki a forgalomból a tallérokat.
- 3.) A határidő már régen lejárt és a Monarchia csak a Német Birodalomra való tekintettel nem helyezte forgalmon kívül a tallérokat.
- 4.) Az osztrák veretű tallérokat a német forgalom használta és koptatta el, valamint az érmének az arany és ezüst közötti értékkülönbségét Német Birodalom állította fel.
- 5.) A Monarchiában 1879 óta felfüggesztették az ezüstveretést, melynek következtében a papírpénz és ezüstpénz között értékkülönbség alakult ki. Tehát ezen a címen a Monarchiába szállítandó tallérok nyereségéből a németek is részesülni akartak. A forgalmon kívül helyezésre a Monarchia is jogosult, mivel a nyereséget a saját önrendelkezései generálták a forint érdekében. Vagyis a Német Birodalom nem léphet fel követeléssel a nyereségből való részesedésért.

Láng beszámolójában azt is lejegyezte, hogy Steinbach felhívta figyelmüket a németekkel való minél udvariasabb viselkedésre, továbbá arra, hogy ne vállaljanak semmilyen kötelezettséget a tallérokkal kapcsolatban. Kálnoky pedig azt kérte, hogy a német kormány szándékairól minél többet tudjanak meg.

---

56 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–7. Kt. 626. 40723/9. [5638/F.M.] Steinbach an — Kálnoky. Wien, am 20. November 1891.

57 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 19 Res/P.M. Láng Lajos beszámolója a berlini útvjáról. Budapest, 1891. december hó.[Jelentését Láng még a második berlini utazása előtt készítette.]

Kálnoky tájékoztatta Schiessl a megbeszélés eredményeiről.⁵⁸ Üzenetében beszámolt arról, hogy a két pénzügyminiszter a valutaszabályozás miatt el kívánta kerülni a jelentős mennyiségű tallér visszaáramlását a Monarchiába. Tudni akarta, hogy a német kormány a tallért, mint ezüstércet, vagy birodalmi érmeként kívánja bevonni. Schiessl november 10-ei jelentéséből kiderült, hogy a szövetségi gyűlés már elfogadta, és a birodalmi gyűlés elé terjesztették a tallérok kivonásáról szóló javaslatot. Így a pénzügyigazgatás számára ez az óriási mennyiségű ezüstbeáramlás pénzügyi zavarokat okozna.

Időközben a két küldött november 20-án útnak indult Berlinbe. Mindkét személyt szigorú titoktartás kötötte, megérkezésükről, tárgyalásaikról a külügyminisztériumot távirati úton értesíteniük kellett.

Aznap még egy levelet küldtek a külügyminisztériumból a Monarchia berlini nagykövetségére, ugyanis egyes instrukciók kimaradtak az előző üzenetből.⁵⁹ Schiessl-lel közölték, hogy a német kormány tagjaival a megbeszélések során a részletekre nem térhet ki, csak általánosságokról beszélhet, érdemi eljárásról csak a két delegált nyilatkozhat.

Ezalatt mindkét pénzügyminisztérium delegáltja megérkezett Berlinbe. Így Schiessl tájékoztatta Kálnokyt arról, hogy november 22-én vasárnap a 24-ei megbeszélés előtt találkozik a delegáltakkal.⁶⁰ Schiessl kérte Kálnokyt, hogy a küldöttek megérkezését a két pénzügyminiszterrel tudassa. Kálnoky Steinbachot és Wekerlét csak november 24-én értesítette a delegáltak megérkezéséről, valamint arról, hogy az első megbeszélés aznap történt.⁶¹ November 21-én Láng is tájékoztatta Wekerlét arról, hogy november 20-án Wintersteinnel az osztrák-magyar követségen bejelentkeztek Schiessl ügyvivőnél.⁶² Ezzel szemben a decemberben készített jelentésében, arról szól, hogy 21-én érkeztek meg Berlinbe. Láng remélte,

---

58 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–12. Kt. 626. 40600/9. Vertraulich. [Nincs aláírva.] an — Schiessl. Wien, 20. November 1891.

59 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–13. Kt. 626. 40601/9. Vertraulich. [Nincs aláírva.] an — Franz von Schiessl. Wien, 20. November 1891.

60 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–8. Kt. 626. 40931/9. [Chiffre./No.: 46] Telegramm K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 21. November 1891.

61 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5697/1891. [40931/9] Hugo Glanz von Eicha an — Steinbach. Wien, am 24. November 1891.; MNL OL K 256 5313 Mikrofilm. 16 Res/P.M. [40931/9] Glanz an — Wekerle. Wien, am 24. November 1891.

62 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm. Láng Lajos levele — Wekerle Sándorhoz. Berlin, Kaiserhof, 1891. november 21.

hogy Kálnoky megérkezését Wekerlének hírül adta. Schiessl beszélt Marschall külügyi államtitkárral, aki értesítette a német illetékeseket a Monarchia delegáltjainak a megérkezéséről. Ígéretéhez híven 1891. november 21-én Winterstein is beszámolt az eseményekről Steinbachnak.⁶³ Lánghoz hasonlóan ugyanazt jelentette. Ugyanakkor jelentéséből megtudhatjuk, hogy ő és Láng az egész egyesületi tallér ügyet átbeszélte és jelentős eltérést a két országrész álláspontja között csak Magyarország jogi helyzetét illetően találtak. Láng abban látta a legnagyobb különbséget, hogy Wintersteinnek vele ellentétben, írásbeli instrukciói voltak. Ennek csak egy részét olvasta fel, „*melyekből kitűnt, hogy utasítva lett esetleg egyezkedő tárgyalásokba is bocsátkozzék habár anélkül, hogy kormánya elhatározásainak praejudikálna*”.⁶⁴ Láng megemlítette, hogy ha Winterstein az utasítás szerint járna el, vagyis tárgyalásokba bocsátkozott volna, úgy azonnal kitűnt volna a magyar álláspont, mely szerint nem köteles az osztrákok terhét viselni. Ezért megállapodást kötöttek, mivel Láng magasabb rangú állami tisztviselő, így ő teszi meg a kijelentéseket. Valamint megköszönik a németek előzékenységét, de adjanak felvilágosítást a tallérokkal kapcsolatos szándékaikat illetően. Ugyanis a delegáltak célja az volt, hogy a tallérok ne kerüljenek vissza a Monarchiába. Amennyiben a tallérok visszakerülnének a Monarchiába, úgy az ár- és pénzviszonyokat befolyásolnák, és a tervbe vett valutarendezés elé is súlyos akadályokat gördítenének. Így egy bizonyos határidőn belüli közös forgalmon kívül helyezés álláspontjára helyezkedtek. Egyik feladatuk tehát, hogy erről szóban bizalmasan értesítik a német kormányt. Amennyiben a német kormány más véleményen lesz, úgy a kabinetek írásbeli úton egyezkedjenek tovább.

Közös érveket állapítottak meg, úgymint jogi érveket:

- 1.) Nincs államszerződés, ami a beváltásra kötelezné a Monarchiát.
- 2.) Általános nemzetközi kötelezettség sem kényszeríti a Monarchiát, mert a teljes értékű érmék veretése nem jelenti ezen érmék beváltásának kötelezettségét, hanem értékük bizonyítását.
- 3.) Azok az érmék, amelyek külföldön teljesítettek pénzszolgáltatást, nem bírnak a kibocsátó államra nézve kötelezettségeket involváló jelentőséggel. Az osztrák forint eltiltása egyenes elismerését jelenti a talléroknek, mint birodalmi pénzeknek.

---

63 ÖStA FHKA FM Präs. Zl 5697/1891. Friedrich von Winterstein an — Steinbach. Berlin, 21. November 1891.

64 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 19 Res/P.M. Láng Lajos beszámolója a berlini útvjáról. Budapest, 1891. december hó.

- 4.) Teljes értékű pénz kibocsátása fizetést, teljesítést, de nem kötelezettség keletkezést jelent. Az egyesületi tallérok veretése nem járt haszonnal.
- 5.) A beváltást a Német Birodalom teljesítette, két beváltási kötelezettséggel bíró alany nem létezik.
- 6.) A Monarchia lakosságával szemben nem kötelesek a beváltásra, mert a Német Birodalom a tallérok hazai értékénél magasabbat tulajdonított. Valamint úgynevezett méltányossági érveket:
  - 1.) Az egyesületi tallérok veretésével Ausztria csak az érmeegyesület által rá rótt kötelezettséget teljesítette.
  - 2.) A tallérok részben magánszámlára is verettek.
  - 3.) A tallérok Ausztriában „sohasem forogtak”.
  - 4.) A német pénzforgalomban tettek szolgálatot és ennek megfelelően ott használták el.
  - 5.) Az egyesületi tallérok a Német Birodalom érmerendszerének részét képezték, végleges módon.

Winterstein másnap is jelentésben számolt be az eseményekről.⁶⁵ Ebből megtudhattuk, hogy Schiessl még előző este egyeztetett Marschall államtitkárral⁶⁶ a delegáltakkal való találkozóóról. Schiessl bürokratikus úton írásban fordult a külügyminisztérium államtitkárához, hogy a Monarchia delegáltjai mikor találkozhatnak a német kormány kompetens személyeivel.⁶⁷ Levelében szöveg a két szakértő jelenlétéről, valamint tudakozódott arról, hogy kik lesznek a német kormány részéről a küldöttek. Az kiderült, hogy november 25-e előtt semmi este sem találkozhatnak a német kormány tisztviselőivel. Láng beszámolójában lejegyzett egy dezinformáltságot keltő tényezőt. Ugyanis Winterstein írásbeli utasítása szerint a tárgyalásokat a nagykövetség vezette, a delegáltak pedig mint szakértő segítők vettek részt a nagykövetségi ügyvivő mellett. A helyzet feloldására Láng felkereste Schiesslt, akit Kálnoky a külügyminiszteri utasítások által instruált. Schiessl teljesen eloszlatta Láng kétségeit, ugyanis Kálnoky neki épp azt az utasítást adta, hogy a két delegált vezeti a tárgyalásokat a német kormánnyal.

65 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5697/1891. Winterstein an — Steinbach. Berlin, 22. November 1891.

66 Winterstein jelentésében folyamatosan Maltzahnak írja a külügyminisztériumi államtitkár, de az eredeti levélben kihúzták és föléírták Marschall nevét.

67 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Marschall. Berlin, 23. November 1891.

Winterstein 1891. november 24-én számolt be Steinbachnak arról, hogy nincs abban a helyzetben, mely alapján a tárgyalások időpontját jelezhetné.⁶⁸ Ugyanis nem érkezett meg a Birodalmi Kincstári Hivatal és a Kancelláriai Hivatal levele a külügyminisztériumba. Schiessl szerint néhány napon belül biztosan megérkeznek a meghívók a tárgyalásokra, annak ellenére, hogy a Monarchia delegáltjai Berlinbe már ad hoc megérkeztek. A tallérok kivonásával kapcsolatos törvényjavaslatot még nem vonták bizottsági eljárás alá. Aznap mindkét delegált felkereste Schiesslt és kérték, hogy jelentse telegrafikus úton a külügyminiszternek, miszerint a tárgyalás még aznap sem vette kezdetét.⁶⁹

Winterstein 1891. november 25-én délelőtt tájékoztatta Steinbachot a tárgyalások menetéről. Úgy tudta, hogy az egyeztetésekre a Birodalmi Kincstári Hivatalban kerül sor.⁷⁰ A német kormány küldöttei és a Monarchia delegáltjai 1891. november 25-én délután kezdték meg a tárgyalásokat az osztrák veretű egyesületi tallérokkal kapcsolatban a Birodalmi Kincstári Hivatalban, amely egy órán át tartott. Maltzahn államtitkár, Aschenborn igazgató, Meinecke helyettes pénzügyminisztériumi államtitkár, Koch a Birodalmi Bank elnöke, magyar részről Láng államtitkár, osztrák részről pedig Winterstein miniszteri tanácsos vettek részt az egyeztetéseken.⁷¹ Láng és Winterstein megköszönték a német kormány előzékenységét, és további információt kértek a kormány szándékairól az osztrák veretű egyesületi tallérok tárgyában. Válaszában Maltzahn államtitkár kifejtette, hogy a benyújtott törvényjavaslat kapcsán a szövetségi tanács jóváhagyását csak alaki eszköznek tekintették, a tallérok további sorsáról még nem rendelkeztek. A Monarchia delegáltjai kormányaik részéről előadták a tallérok Ausztria–Magyarországba való visszatérésének aggályos következményeit, s a németországgal egyidejű forgalmon kívül helyezést irányozták elő. Láng kifejtette azon nézeteit, melyekben Wintersteinnel megállapodtak, tehát a jogi és méltányossági érveiket. A német kormány delegáltjai élénken és behatóan vitatták a Monarchia képviselőinek érveléseit. Láng megjegyezte, hogy *„hajlandóak merev álláspontjukról lemondani az esetre ha a kárnak a két részre való felosztása iránt közvetítő javasla-*

68 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5725/1891. Winterstein an — Steinbach. Berlin, 24. November 1891.

69 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–9. Kt. 626. 41161/9. [Chiffre./No.: 48] Telegramm K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 24. November 1891.

70 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5725/1891. Winterstein an — Steinbach. Berlin, 25. November 1891.

71 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–10. Kt. 626. 41336/9. [Chiffre./No.: 49] Telegramm K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 25. November 1891.

tot tennénk".⁷² Lángék nem voltak abban a helyzetben, hogy javaslatot tegyenek, így inkább arra kérték a németeket, hogy tegyenek ők, amelyet „ad referendum” tudomásul vesznek.⁷³ A tárgyalás alatt furcsa helyzet alakult ki, ugyanis német részről a küldöttek nem voltak azonos véleményen abban, hogy vajon javaslatot tegyenek-e, miközben a Monarchia követői nem voltak biztosak abban, hogy a javaslattal kapcsolatban tárgyalásba bocsátkozhatnak-e. Végül abban állapodtak meg, hogy másnap Maltzahn hivatalában megvitatják, folytatják-e a megbeszéléseket, vagy az ügyet írásban tárgyalják tovább.

A megbeszélés után Wintersteinnek aggodalmi támadtak a tekintetben, amennyiben a missziója úgy érne véget, hogy nincs eredménye, akkor nem az instrukciói szerint járt volna el, ugyanis felhatalmazták egyezkedő tárgyalások megindítására. De Láng megnyugtatta, hogy egyrészt nem egyeztek az instrukcióik, másrészt amennyiben német részről nem javasolnának semmit, úgy otthonról újabb utasításokat kérnének.

A tárgyalás november 26-án délben folytatódott a Birodalmi Kincstári Hivatalban, ahol német részről csak Maltzahn volt jelen. A Monarchia delegáltjai újból előadták álláspontjukat és hozzátették, hogy a kormányok a status quo fenntartását kívánták. Láng jelentésében így írt erről: „*a forgalmon kívül helyezés által részünkről egyelőre csak in possessorio óhajtunk maradni de nem akarjuk kizárni azt, hogy egyezés létrejövetele céljából alkudozások indíttassanak meg a két Monarchia kormánya között*”.⁷⁴ Maltzahn úgy nyilatkozott, hogy a tegnapi ellentétek enyhülését látta. Mire a delegáltak kifejezték, hogy ők az előző napi egyeztetéseken is „ad referendum” vették volna a német javaslatot. Láng és Schiessl is lejegyezte, hogy ezen a megbeszélésen Maltzahn sokkal előzékenyebb volt, amint azt maga is kifejtette, ugyanis egyedül vett részt a megbeszéléseken két delegálttal szemben.⁷⁵ Megjegyezte prejudikálás nélkül, hogy a megegyezés tárgyát az egyesületi tallérok papírforint és ezüstértéke közötti különbségének

---

72 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 19 Res/P.M. Láng Lajos beszámolója a berlini újtjáról. Budapest, 1891. december hó

73 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–10. Kt. 626. 41336/9. [Chiffre./No.: 50] Telegramm K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 25. November 1891.

74 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 19 Res/P.M. Láng Lajos beszámolója a berlini újtjáról. Budapest, 1891. december hó.

75 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–11. Kt. 626. 41447/9. [Chiffre./No.: 53] Telegramm K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 26. November 1891.

— ami nézete szerint 10 millió márka összeget tett ki — a Német Birodalom és az Osztrák–Magyar Monarchia közötti megosztás képezi. Láng és Winterstein további kérdéses pontot kívántak megvitatni, nevezetesen a vám- és kereskedelmi szerződés megújítását illetően. Tudni akarták, hogy a kereskedelmi szerződés 1891 januárjában esedékes megújítása az osztrák veretű tallérok miatt csúszik-e? Ugyanis a vám- és kereskedelmi szerződés utolsó — 1891. októberi és novemberi — tárgyalási szakaszában nehezen haladtak, mert még akadtak tisztázatlan pontok. Ilyen volt például a tallérkérdés is. Maltzahn azt a feleletet adta, miszerint a birodalmi kancellár addig nem akarta nyilvánosságra hozni a tallérok ügyét, vagyis a birodalmi gyűlésben tárgyalni, míg a kereskedelmi szerződés nincs biztosítva. Hosszas vita után kiderült, hogy a német kormány nem kívánta a tallérokat a Monarchiába visszaküldeni. Maltzahn megerősítette, hogy a kereskedelmi szerződés megkötése előtt a tallérok forgalmon kívül helyezését nem kívánják elfogadtatni. Így a Monarchia delegáltjai is kijelentették, hogy Ausztria–Magyarországon sem rendelik el a tallérok forgalmon kívül helyezését. Láng és Winterstein rákérdeztek a Birodalmi Bankban tárolt tallérok összegére, azonban Maltzahn kitérő választ adott. Végül Maltzahn a következő nap meghívta a delegáltakat ebédre, és ígérte, hogy érdeklődik a tallérokkal kapcsolatos lehetőségekről, és ha lehet, megegyezési ajánlatot fog tenni.

Winterstein újabb jelentést küldött Bécsbe, melyben beszámolt arról, hogy Schiessl ügyvivő tanácsa szerint a megbeszélések akkori stádiumában írásbeli jelentése illetéktelen kezekben landolhat, így többet árthat, mint használna.⁷⁶ Ezért inkább jelentéseit sifírozott táviratban külügyminisztériumi futár útján küldte.

Heinrich VII. Prinz Reuss zu Köstritz⁷⁷ (1825–1906) bécsi porosz nagykövet (1878–1894) bizalmas üzenetben fordult Kálnokyhoz, hogy a Monarchia a tallérokat hamarabb forgalmon kívül akarja-e helyezni, mint Németország, ugyanis erről a kérdésről egyfajta hírlapi vita alakult ki az osztrák sajtóban.⁷⁸ Amennyiben a polémia felerősödik, úgy az nemcsak a tallérkérdést, hanem a vám- és kereskedelmi szerződést is befolyásolhatja.

76 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5725/1891. Winterstein an — Steinbach [Oder an Anton von Niebauer.]. Berlin, Kaiserhof, 26. November 1891.

77 Bővebben lásd: *James Stone — Winfried Baumgart* (Hrsg.) Heinrich VII. Prinz Reuß Botschafter unter Bismarck und Caprivi. Briefwechsel 1871–1894. Paderborn, Ferdinand Schöningh Verlag, 2015.

78 ÖStA HHSa Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–26. Kt. 626. 459787/9. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Reuss an — Kálnoky. Wien, den 27. November 1891.

Széchenyi Imre nagykövet egyébként aznap, 1891. november 27-én jelentette Marschall államtitkárnak, hogy augusztus 21-én megkezdett szabadságáról vizsztatért és a hivatalát átvette, amikor az utolsó tárgyalásra került sor Berlinben.⁷⁹

November 27-én Maltzahn államtitkár otthonában fogadta a delegáltakat, akik mellett jelen volt Aschenborn, Glasenapp és Koch is. A megbeszélés során a német fél kinyilvánította, hogy a 10 millió márka összegű különbséget, amellyel az osztrák veretű egyesületi tallérok forint értéke belső ezüst értékét felülmúlta, kiegyezés alapján Németország és a Monarchia között osszák fel. Így választási lehetőséget is biztosítanak a tekintetben, hogy a tallérekészlet Monarchiára eső részét a forintnak megfelelő érték szolgáltatása ellenében veszik-e át, vagy az értékkülönböt pontos hányadának kifizetése mellett kötelezik-e a német kormányt az osztrák veretű egyesületi tallérok egész készletét rudakba önteni, vagy birodalmi ezüstpénzre átveretni. Kormánybiztosok útján ezt nyomon követheti a Monarchia. Volt egy másik lehetőség is, amely a valutarendezés szempontjából sokkal kedvezőbb eljárás, nevezetesen az, hogy a műveletet három évre elhalasztják. A németek garantálták, míg a tárgyalások függőben vannak, az esetben a Birodalmi Bank 68 millió márka összegű tallérállományát nem küldik vissza a Monarchiába, valamint feltételezték, hogy ez idő alatt a Monarchia sem helyezi forgalmon kívül a szóban forgó érméket.⁸⁰ A status quo megváltozásáról mindkét kormány elvárta a másik fél értesítését. A tallérok ügye a birodalmi gyűlésben a kereskedelmi szerződés megkötése után fog napirendre kerülni. Maltzahn nyilatkozatot akart tenni, hogy a tárgyalások a Monarchiával megindultak, és mind a két fél részéről kölcsönös a törekvés az ügy jóindulatú rendezésére. Winterstein újabb jelentésében két dologról is beszámolt: az egyik, hogy az aznapi megbeszélésről a nagykövetségen keresztül ad tájékoztatást.⁸¹ A másik dolog kínos volt a delegáltak számára, ugyanis az aznapi berlini lapokban egy táviratot közöltek, amelyben arról volt szó, hogy a két pénzügyminiszter nem vette számításba a kiegyezés lehetőségét.

November 28-án Schiessl tájékoztatta Kálnokyt és mellékelte a két delegált közös jelentését, melybe a november 27-ei megbeszélés eredményéről számoltak

---

79 PAAA R 50476. K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Széchenyi an — Marschall. Berlin, den 27. November 1891.

80 GStAPK I. HA Rep. 151 Finanzministerium HB Nr. 1602. Abschrift der von Staatssekretär Dr. Láng und vom Ministerialrath von Winterstein ihrer Regierung erstatteten Relation a.a. 28. November 1891. 173.

81 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5726/1891. Winterstein an — Steinbach [Oder an Anton von Niebauer.], Berlin, 27. November 1891.

be.⁸² Nem született megállapodás, a tárgyalások folytatását javasolták. Monarchia delegáltjai a következő napon hazautaztak. Konklúzióként elmondható, hogy az érdekek lassan közelítettek egymáshoz, valamint a vám- és kereskedelmi szerződés 1891 decemberének elején aláírásra került.

Osztrák-magyar egyeztetés az egyesületi tallérokrol

Láng december elején jelentésben számolt be Wekerlének a berlini egyeztetésekről. Wekerle a következő héten, 1891. december 5-én, levélben fordult Kálnoky külügyminiszterhez a tallérkérdéssel kapcsolatos meglátásaival.⁸³ Üzenetében arról tudósított, hogy a német kormány a birodalmi gyűlésben nem tárgyalja a tallérok bevonásának ügyét, amíg a kereskedelmi szerződést meg nem kötik. A német kormány a tallérok kivonásával járó veszteség egy részét a Monarchiára kívánta hárítani. A berlini előzetes szóbeli megállapodások szerint a Monarchia nem helyezheti hamarabb forgalmon kívül tallérjait, mint a Német Birodalom. Az osztrák veretű egyesületi tallérokat csak jogi és törvényes úton lehet a Magyar Korona országaiiban forgalmon kívül helyezni, annak ellenére, hogy Magyarországot nem kötelezi az érmék tekintetében semmilyen jogi alap, így azokat csak rendeleti úton fogja kivonni. Wekerle levelében Láng szavait ismételte, vagyis a status quo és „posessorió” kell, hogy vezérelje a Monarchia delegáltjait a tanácskozások folytatása során. Wekerle kifejezte, hogy Németország a tallérok tekintetében nem a nemzetközi jog értelmében jár el, hanem birtokjogi tekintetben.⁸⁴ A Monarchia jogosultságát a prágai békeszerződés és a berlini megállapodás is szavatolja a tallérok kivonásával kapcsolatban. Németország a forint és tallér közötti névértékkülönbségből indult ki, vagyis a forintérték az osztrák tallérok belső ezüstértékét meghaladta. 1879 óta a Monarchiában az ezüstverést magán-személyek számára betiltották, de tallérok visszaáramlása olyan hatást váltana ki, mintha ezt a rendelkezést felfüggesztették volna. A tallérokat Németország-

---

82 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–14. Kt. 626. 41885/9. K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, 28. November 1891.

83 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–15. Kt. 626. 43173/9. [No.: 19 Res/P.M.] Wekerle an — Kálnoky. Budapest, am 5. Dezember 1891. [Ezt a levelét Wekerle Steinbachnak küldte el, hogy tudomása legyen arról, mivel kereste meg Kálnoky a magyar pénzügyminiszter.]

84 Ezt bővebben lásd *Láng Lajos és Friedrich Winterstein első berlini tárgyalásai* című fejezetben.

ban használták el, így az ebből származó veszteség őket terheli. Az ezüstverés beszüntetését a Monarchia saját valutájának védelmében rendelte el, ez az egyik oka annak, hogy a tallér a Monarchiában, mint pénz és nem, mint anyagi tárgy funkcionált. Az ezüstveretés beszüntetéséből származó forintérték és belső ezüstértékének különbözete 4% volt, amely 1891-re 16%-ra növekedett.

Wekerle is előadott egy megoldási javaslatot: az osztrák veretű egyesületi tallérok $\frac{1}{4}$ részét a Monarchia átvénné Németországtól, amely összeg az Osztrák–Magyar Bankba kerülne, ahol azokat átveretnék. Ezt a beavatkozást nem szükséges azonnal megindítani, hanem el lehet tolni, példának okáért három éves ráta szerint, mely terv kísértetiesen hasonlít a november 20-án Köffinger által javasolthoz. A maradék ezüstöt pedig a német kormány egyszerű ezüstté alakíthatná.

Wekerle kijelentette, hogy a levelében vázoltak részleteit a delegáltakkal szóban tudatni kellett és az elhatározások szerint kellett eljárniuk. Kérte Kálnokyt, hogy a német kormánynál tájékozódjon, hogy írásos formában vagy szóbeli tárgyalások útján kívánják a tallérok ügyét rendezni. Kálnokynak szánt levéltervezetét megküldte Steinbachnak is.⁸⁵ Ebből kiderült, hogy Wekerle legutóbbi bécsi látogatása alkalmával erről kollégájával részletesen beszéltek. Kérte, hogy amennyiben szükségét látja, akkor egészítse ki és ha azzal egyetért, úgy a nevében továbbítsa Kálnokynak. Steinbach 1891. december 9-én levélben fordult Kálnokyhoz, melyben mellékelte Wekerle álláspontját a tallérok ügyében.⁸⁶ Steinbach nem értett egyet Wekerle jogi dedukcióival, azonban támogatta a szóbeli tárgyalások folytatásának felvetését. Megfontolandónak tartotta Wekerle javaslatát, egy negyed rész tallérmennyiség három évi ráta szerinti átvételét. Kérte Kálnokyt telegrafikus úton érdeklődj meg, hogy a november végén abbamaradt tárgyalásokat még a karácsonyi ünnepek előtt tudják-e folytatni Németország és a Monarchia delegáltjai. Steinbach megjegyezte, hogy a kereskedelmi szerződés megkötése előtt rendezni kellene a tallérok ügyét.⁸⁷ A tallérok forgalmon kívül helyezését az osztrák képviselőháznak is jóvá kell hagynia. Levele végén egy jegyzőkönyvezett szerződés előkészítését javasolta a német kormánnyal, mely elő-

---

85 ÖStA FHKA FM Präs. ZI 5910/1891. [No.: 19 Res/P.M.] Wekerle an — Steinbach. Budapest, am 7. Dezember 1891.

86 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–15. Kt. 626. 43173/9. [5910/F.M.] Steinbach an — Kálnoky. Wien, am 9. Dezember 1891.

87 Németország és a Monarchia 1891. december 6-án kereskedelmi szerződést írt alá. A szerződést a magyar jogalkotás az 1892. évi III. törvénycikként emelte törvényi erőre, amelynek 24. cikkelye kimondta, hogy a vám- és kereskedelmi szerződés 1892. február 1-jén lépett életbe és 1903. december 31-ig maradt érvényben.

zetes tárgyaláson a Monarchia berlini nagykövetsége is vegyen részt. Steinbach még aznap ugyanerről tájékoztatta Wekerlét, levelében leszögezte, annak ellenére, hogy a Monarchia egy másik valutára tér át, meg kell találni a módot arra, mely alapján a tallérok kivonásából származó terhet Magyarország is viselje.⁸⁸

Steinbach hatására másnap Kálnoky táviratot küldött Széchényi Imre berlini nagykövetnek a tallérokkal kapcsolatos szóbeli tárgyalások újraindításával kapcsolatban.⁸⁹ Megírta, hogy a két pénzügyminisztérium kívánatosnak tartja a tárgyalások újrafelvételét még karácsony előtt. A Monarchiában nagy súlyt fektettek arra, hogy a német kormány tudomásával az osztrák képviselőházban törvényjavaslatot terjesszenek elő a tallérok forgalmon kívül helyezéséről. Reuss nagykövet tájékoztatta Caprivit, hogy a Monarchia ismét delegáltakat küldene Berlinbe.⁹⁰ Ennek megfelelően Széchényi felkereste Marschall államtitkárt, aki elfogadta Kálnoky javaslatát.⁹¹ Így Wekerle és Steinbach megegyeztek a delegáltak instrukcióiban, s 1891. december 17-én érkeztek meg Berlinbe. Kálnoky a követség részéről az ügyek vitelével Schiesslt bízta meg.

Wekerle tájékoztatója a minisztertanácson a tallérügyről

Az 1891. december 18-án tartott minisztertanácson megtárgyalták az osztrák veretű egyesületi tallérok ügyét.⁹² Wekerle előadta, hogy az 1891. november 21-én tartott ülés óta újabb fejlemények jutottak tudomására. 1867-ben a berlini tárgyalásokon a Monarchia részéről Hock báró vett részt, aki jelentést intézett Lónyay akkori magyar pénzügyminiszterhez. Lónyay nem fűzött észrevételt az egyesületi tallérokkal kapcsolatosan, és 1867-ben egy bizonyos mennyiséget veretett is azokból. Ezen információk után nem lehetett fenntartani azt az érvet, miszerint

---

88 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 20 Res/P.M. [5910/F.M.] Steinbach an — Wekerle. Wien, am 9. Dezember 1891.

89 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–15. Kt. 626. 43173/9. Telegramm [Chiffre. No.: 57] Kálnoky an — Széchényi. Wien, 10. Dezember 1891.

90 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Reuss an — Caprivi. Wien, den 11. Dezember 1891.

91 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–16. Kt. 626. 43486/9. Telegramm [Chiffre. No.: 71] Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 12. Dezember 1891.

92 MNL OL K 27 MTJK 1891. december 18. 8. pont

Magyarország nem érintett és nincs kötelezettsége az egyesületi tallérok okozta költségek viselésében. Wekerle vitatta, hogy Ausztriát terheli-e kötelezettség Németország felé. A későbbiekben Ausztria tekintetében előfordulhat, hogy e kötelezettség megállapítást nyer és így a károkból Magyarországnak is részt kell vállalnia. A berlini titkos tárgyalásokról nem szólt. A felszólalása végén előadta a bevonással kapcsolatos tervét, amelyet december elején Steinbachnak és Kálnokynak is elküldött. Amennyiben a kötelezettség megállapítást nyer, úgy a Monarchiának be kell váltania és olvasztania a német Birodalmi Bankban felhalmozott osztrák veretű egyesületi tallérok $\frac{1}{4}$ részét. Valamint viselnie kell a negyedrészt után a tallérok 1 forint 50 krajcár névértéke és azok 1 forint 20 krajcárral felvehető belső ezüst értéke közötti veszteséget. Később nyerhetett megállapítást, hogy milyen arányban osztozik a Monarchia két állama a veszteségen. Wekerle azt javasolta, hogy a valutarendezés során előírányzott kvóta szerint osszák meg a terhet.

Wekerle pénzügyminiszter számára is egyre valószínűbb volt, hogy tarthatatlan az az álláspont, mely szerint Magyarországot nem érinti a tallérokérdés. Így Köffinger kormánybiztos 1891. november 20-án kelt jelentésében megfogalmazott elvet — vagyis évenként kisebb részletekben küldik vissza a németek a tallérok Monarchiába — Wekerle akceptálta.

Láng Lajos és Friedrich Winterstein második berlini tárgyalása

A Monarchia két delegáltja 1891. december 17-én megérkezett Berlinbe. Másnap Winterstein beszámolt Steinbachnak a fejleményekről. Jelentette, hogy az első megbeszélésre december 19-én egy órakor kerül sor.⁹³ Az egyeztetésről másnap táviratilag értesíteni fogja Lánggal együtt a pénzügyminisztereket. Winterstein megjegyezte, hogy ami az aláírási kérdést illeti Láng a magyar felfogást képviselte. Amennyiben a magyar javaslatot fogadnák el, úgy hajlik arra, hogy a veszteségből Magyarország is kivegye a részét.

Láng írt Wekerlének, hogy Maltzahn nem ért rá december 18-án, így csak a következő napon tudnak ülésezni.⁹⁴

---

93 ÖStA FHK A FM Präs. ZI 6151/1891. Winterstein an — Steinbach. Berlin, 18. Dezember 1891.

94 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 24 Res/P.M. Láng levele — Wekerléhez. Berlin Hotel du Nord, 1891. december 18.

1891. december 19-én a Birodalmi Kincstári Hivatalban megkezdtek a tárgyalást a tallérok ügyében.⁹⁵ Német részről jelen volt Maltzahn, Aschenborn, Glasenapp, Koch és Mühlberg, magyar oldalról Láng, az osztrák féltől pedig Winterstein és Schiessl. A Monarchia delegáltjai előadták a pénzügyminiszterek nézeteit, amelyben hangsúlyozták barátságos lépésüket. Az egyesületi tallérokat három éves ráta szerint váltanak be a bécsi Állami Központi Pénztárban ellenérték fejében. A teljes mennyiség egyszeri átvételének lehetőségét további választási lehetőségnek hagyták meg a Monarchia delegáltjai. A németek arról biztosították a másik felet, hogy a tallérok régóta vannak a jegybankban, így kevésbé vannak elkopva, mint a német tallérok, amelyek már szintén hosszú ideje nincsenek forgalomban. A németek készen álltak arra, hogy szűrőpróbaszerűen kiszolgáltassák a tallérokat, és az osztrákok azokat megvizsgálhassák. A Németországban hátrahagyni és beolvasztani szándékozott ezüstmennyiség ellenőrzésének kérdését barátságosan a német fél megítélésére bízták. Lángék kifejezték azon szándékukat, hogy amint átveszik az Ausztriát illető mennyiséget, úgy hamarabb forgalmon kívül helyeznék a tallérokat, mint Németországban. Ez a felvetés a német delegáltak élénk ellenvetését váltotta ki. Csak a fordítottját tartották elképzelhetőnek. Az osztrák és a magyar fél indítványozta, hogy a tallérok negyedrészt venné át, a németek ezt a mennyiséget kevesellték, és annak megnövelését várták el. A minimum, amibe belementek volna a felezés. Ezek után következett egy ugyancsak fontos kérdés, mégpedig hogy melyik mennyiséget vegyék alapul a tallérok kivonása kapcsán. A Monarchia delegáltjai a 69 millió márkát ajánlották alapul, ezzel szemben állt a németek 75 millió ajánlata. Az első találkozó tehát így végződött, zárásképpen két dolgot adtak elő. Az egyik, hogy a vám- és kereskedelmi szerződés törvényhozási vitája előtt a birodalmi tanács ne tárgyalja az egyesületi tallérok ügyét, a másik pedig a német fél kérdése volt, hogy 1868-ban vertek-e Körmöcbányán, vagy bárhol egyesületi tallért. A delegáltak azonnali információt kértek a külügyminisztériumtól távirati formában. Sok múlott a válaszon, mert amennyiben vertek ilyen érmét, úgy a magyar fél kötelezettségeit a beváltás során nem lehetett tovább vitatni, hiszen az 1867. évi berlini egyezmény alapján Ausztria már nem volt tagja a német érmeegyesületnek.

---

95 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–19. Kt. 626. 44594/9. K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, 19. Dezember 1891.

December 20-án folytatták a tárgyalást, és sok fontos részletben sikerült a feleknek kiegyezni egymással.⁹⁶ A forgalmon kívül helyezés tekintetében a Monarchia delegáltjai azt a koncessziót tették, mely szerint Ausztria–Magyarország bármely időben a saját belátása szerint helyezi forgalmon kívül a tallérokat, mi alatt Németország a teljes tallérmennyiség átadása után kivonja azokat a forgalomból. A mennyiség tekintetében vita támadt, ugyanis a németek ragaszkodtak a bank által birtokolt tallérrállomány felének beváltásához, a Monarchia viszont csak harmadát kívánta átvenni.

A bécsi pénzügyminisztériumban gondosan megválaszolták a német kormány kérdését. Kálnokynak december 21-én Anton von Niebauer (1832–1914) pénzügyminisztériumi osztályfőnök írt. Ebben az üzenetében beszámolt arról, hogy még egy 1867-ben leadott megrendelés alapján Gyulafehérváron 1868-ban 168 304 darab osztrák veretű egyesületi tallért verettek ki, 252 456 osztrák forint értékben.⁹⁷ Ezek alapján Magyarország részéről is vállalni kellett a veszteség reáeső részét. Niebauer üzenetének kézhezvétele után Kálnoky táviratozott Széchényinek Berlinbe.⁹⁸ Megírta, hogy vertek tallért és azt is, hogy mekkora mennyiségben. Időközben Wekerle is táviratot küldött Láng Lajosnak Berlinbe, ebben az állt, hogy 1868-ban Gyulafehérváron 168 304 tallér veretett.⁹⁹

December 21-én a felek folytatták a tárgyalást, és a Monarchia nagykövete szerint az álláspontok közeledtek egymáshoz.¹⁰⁰ Német részről a harmadrészt kívánták elfogadtatni. Különbséget képezett továbbra is az alapul szolgáló összeg. A következő nap előreláthatólag az utolsó tárgyalási nap volt.

---

96 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–20. Kt. 626. 44723/9. Telegramm. [Chiffre No.: 74.] K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 20. Dezember 1891.

97 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–21. Kt. 626. 44821/9. [6162/F.M.] Anton von Niebauer an — Kálnoky. Wien, am 21. Dezember 1891.

98 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–21. Kt. 626. 44821/9. Telegramm. [Chiffre. No.: 59] Kálnoky an — Széchényi. Wien, 21. Dezember 1891. [Az előadói vébe piszkozatként felvezetve.]

99 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 22 Res/P.M. Távirat. Wekerle Lánghoz. Budapest, 1891. december 21.

100 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–22. Kt. 626. 44832/9. Telegramm. [Chiffre. No.: 75] Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 21. Dezember 1891.

Az utolsó találkozásra december 22-én került sor, ugyanazokkal a résztvevőkkel, melyekkel korábban is.¹⁰¹ A Monarchia három delegáltja egy jegyzőkönyvet készített, melyben a szabályozás részleteit a sokrétűség alapján pontosították. A két választási lehetőség jegyében, ami fél millió forint különbséget jelentett, a német kormány két alternatív javaslatot tett, amelyet a Monarchia kormánya szabadon elfogadhat, illetve visszautasíthat. Továbbá ezt a német kormány megvárja és a birodalmi tanács elé terjesztett törvényjavaslatba foglalja.

Németország és a Monarchia megállapodása 1892. február 20-án

A delegáltak által készített jegyzőkönyvben részletezve volt a két módozat, és „A” illetve „B” függelék (Anlage „A”, „B”) mellékeltek hozzá. Az első tervezetben a két fél abban állapodott meg, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia 8 2/3 millió osztrák veretű egyesületi tallért — ami 12 ½ millió osztrák értékű forintnak felelt meg — vesz át a Német Birodalomtól.¹⁰² Ezt az összeget három rátában 1892 áprilisáig, majd 1893-ban és 1894-ben venné át Ausztria–Magyarország. Az Anlage „B” verziót a német fél kérésére alakították ki, amely alapján 8 millió tallért vesz át a Monarchia ugyanúgy három rátába eltolva, de más kondíciók mellett.

A december 22-ei megbeszélés eredményeiről Kálnoky december 23-án informálta a két pénzügyminisztert Széchényi jelentése alapján.¹⁰³ Schiessl nézetei szerint a német féllel való tárgyalások során a két pénzügyminiszter írásbeli instrukciói nem voltak elégségesek, de a delegáltak által kialakított közel 13 millió forint összegű átvétel a német kormány részéről „höchst günstig ist”. Végül kérte, hogy a két pénzügyminiszter hozza meg a döntést arról, mely alternatívát választja a tallérok beváltásával kapcsolatosan.¹⁰⁴

---

101 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–23. Kt. 626. 44958/9. Telegramm. [Chiffre. No.: 76] Széchényi an — Kálnoky. Berlin, 22. Dezember 1891.

102 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Sitzungsprotokoll, Berlin, den 22. Dezember 1891.

103 ÖStA FHK A FM Präs. ZI 6233/1891. [44958/9.] Glanz an — Steinbach. Wien, am 23. Dezember 1891.; MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 26 Res/P.M. [44958/9.] Glanz an — Wekerle. Wien, am 23. Dezember 1891.

104 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–24. Kt. 626. 45431/9. K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Beilage ad Bericht Berlin. [No.: 94.] Schiessl an — Kálnoky. Berlin, den 23. Dezember 1891.

A két pénzügyminiszter előre dolgozott, és megállapodtak abban, hogy melyik lehetőség mellett döntenek. Szenteste Steinbach táviratot küldött Wekerle-nek Budapestre, melyben közölte, hogy hajlandó elfogadni az egyesületi tallérok ügyében létrejött megállapodás szerinti „A” alternatívát, vagyis 8 2/3 millió tallér — közel 13 millió forint — átvételét és kérte, adja hozzájárulását.¹⁰⁵ Wekerle erre a táviratra karácsony másnapján válaszolt, melyben elfogadta az „A” jelű alternatívát, és megírta, hogy levelet küld ebben az ügyben.¹⁰⁶ Wekerle küldeményében újra megerősítette, hogy elfogadja a 8 2/3 millió tallér átvételét, amelyről a nevében is tájékoztathatja a közös külügyminisztert, Kálnokyt.¹⁰⁷ Továbbá megírta, hogy a német–osztrák–magyar kereskedelmi szerződés mintájára az egyezmény parafálásakor a német nyelvű szöveg mellett magyar nyelven is készítsék elő, így mellékelte az egyezmény magyar nyelvű szövegét. Végül az 1868-ban vert tallérokra szólt.

Wekerle nem nyugodott bele abba, hogy az osztrák tallérok bevonásából eredő költségeket Magyarországnak is viselnie kellett. A forintta veretés költségeit a kvóta szerint csak az 1868-ban vert tallérmennyiség alapján kívánta viselni. Budapesten nem tudtak arról, hogy Gyulafehérváron vert tallérok 1868-as vagy 1867-es évszámmal verettek-e. Véleménye szerint alig számít valamit, hogy a tallérok 1868-as évszámmal verték. Ezt Wekerle azért emelte ki, mert az a német delegált, aki ezt a különös észrevételt tette (Berlin, 1891. december 19.), nem találkozott Németországban ilyen érmével. A budapesti szakreferens is úgy emlékezett, hogy az 1882-ben rendezett kiállításon, melyen Ferenc József által veretett érmeiket állították ki 1868-as évszámmal vert egyesületi tallért nem látott. Így az is előfordulhat, hogy a német oldalról megtagadhatják a tallérok forgalmon kívül helyezését és beváltását, mivel a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és a Magyar Korona országaiban ugyanazon elosztási kulcs nyert teret, amelyet az egyidejű forint beváltásnál alkalmazni kellett.

A külügyminisztérium 1891. december 28-án értesítette a két pénzügyminisztert Széchényi és Schiessl december 23-án kelt leveleiről, valamint megküldte

---

105 MNL OL K 256 5313 Mikrofilm 27 Res/P.M. [6225/F.M.] Telegramm. Steinbach an — Wekerle. Wien, den 24. Dezember 1891.

106 ÖStA FHKA FM Präs. Zl 6225/1891. [27 Res/P.M.] Telegramm. Wekerle an — Steinbach. Budapest, den 26. Dezember 1891.

107 ÖStA FHKA FM Präs. Zl 6225/1891. [27 Res/P.M.] Wekerle an — Steinbach. Budapest, den 26. Dezember 1891.

számukra az Anlage „A”, „B” alternatívákat.¹⁰⁸ Másnap Steinbach megfogalmazta válaszáat, melyben tudatta, hogy a német kormány „A” jelű alternatíváját fogadja el, melyben a magyar kollégájával teljesen egyetértettek.¹⁰⁹ Mellékelte az egyezményt, melynek bal oldali hasábján németül, jobb oldali hasábján magyar nyelven volt lejegyezve annak szövege. Kérte Kálnokyt, hogy értesítse a német kormányt a Monarchia döntéséről. Javasolta, hogy a további lehetséges kérdések felmerülése esetén levelezés útján érintkezzenek. Az egyezmény megkötése előtt tolmácsolta Wekerle kérését, miszerint a német–osztrák–magyar kereskedelmi szerződés megkötése után esedékes egyezményt magyar nyelven is készítsék elő. Az ügy nemzetközi természete miatt remélte, hogy Kálnoky egyetért vele. Ezt megírta Wekerlének is és közölte vele, hogy az 1868-ban Gyulafehérváron vert tallérokka kapcsolatos megállapításait tudomásul vette.¹¹⁰

Kálnoky a két pénzügyminiszter döntését tolmácsolta Széchényinek, valamint kérte, hogy az 1891. december 6-án megkötött német–osztrák–magyar kereskedelmi szerződés mintájára német és magyar nyelven is készítsék el az egyezményt és az ehhez szükséges magyar nyelvű szöveget leveléhez is mellékelte.¹¹¹ Továbbá Kálnoky kérte Széchényit, hogy tájékoztassa a birodalmi tanács tallérokka kapcsolatos üléseiről. Javasolta, hogy a német kormány lépjen kapcsolatba a Monarchia külügyminisztériumával a további eljárás érdekében.

Kálnoky üzenetét Schiessl szóban közölte Maltzahnnal, aki örömét fejezte ki a tallérokka kapcsolatos gyors fejlemények felett.¹¹² Kálnoky kérdésére reagálva kijelentette, hogy a német kormány a törvényhozó hatalomra vár és addig nem írja alá az egyezményt, míg a törvényjavaslat a birodalmi tanácson keresztül nem ment. Winterstein a karácsony előtti megbeszéléseket megelőzően kifejezte pénzügyminiszterének kívánságát. Ugyanis Steinbach szerint az osztrák birodal-

---

108 ÖStA FHKA FM Präs. Zl 6296/1891. [45431/9.] Glanz an — Steinbach. Wien, am 28. Dezember 1891.; MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 29 Res/P.M. [45431/9.] Glanz an — Wekerle. Wien, am 28. Dezember 1891.

109 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–25. Kt. 626. 45883/9. [6296/F.M.] Steinbach an — Kálnoky. Wien, den 29. Dezember 1891.

110 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm. 31 Res/P.M. [6296/P.M.] Steinbach an — Wekerle. Wien, am 29. Dezember 1891.

111 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–25. Kt. 626. 45883/9. Kálnoky an — Széchényi. Wien, den 3. Jänner 1892. [Az előadóívré piszkozatként felvezetve.]

112 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–27. Kt. 626. 1012/9. Schiessl an — Kálnoky. Berlin, 5. Jänner 1892.

mi tanácsban csak akkor tárgyaljanak a törvényről, ha a német birodalmi tanácsban már „unter Dach gebracht sind”. Felhívta Kálnoky figyelmét egy furcsa esetre, hogy két nappal a delegáltak hazaérkezése után megjelent egy cikk a „Neue Freie Presse”-ben¹¹³ a berlini működésükről. Ezt az affért indiszkréciónak tartotta Schiessl. A német kormány is különös jelentőséget tulajdonított az ügynek, mert véleménye szerint az 1892. január 12-i ülésükön már tárgyalni fognak a tallérok sorsáról. Kálnoky táviratozott Berlinbe az ügygel kapcsolatban.

Maltzahn a Schiesslel való találkozás után értesítette Caprivit, hogy a Monarchia a 1891. december 22-én jegyzőkönyvben rögzített alternatívákból az „A” jelet választotta.¹¹⁴ Kálnoky kérte Széchényit, hogy Steinbach kérésére közvetítsen Maltzahn és közötté az ügyben.¹¹⁵ Fontosnak tartotta az értesítést, mely szerint a birodalmi gyűlés elnöksége már napirendre tűzte a tallérok ügyét. Az osztrák birodalmi gyűlés meg kívánt adni egy időpontot, hogy mikor tárgyalhatnak a tallérok forgalmon kívül helyezéséről. Széchényi hivatalos formában értesítette Marschallt a Monarchia két pénzügyminiszterének döntéséről a tallérok kivonásával kapcsolatosan, és mellékelte az egyezmény előzetes szövegét.¹¹⁶

Steinbach január második felére munkatársaival elkészítette az osztrák veretű egyesületi tallérok bevonásáról szóló törvényjavaslatot, és ezzel kapcsolatban levélben fordult Wekerléhez.¹¹⁷ A német kormánnyal kötendő egyezmény 3. pontjában a magyar pénzügyminisztériummal egyetértésben számításba vették az osztrák veretű egyesületi tallérok forgalmon kívül helyezését. Ennek érdekében egy törvényjavaslatot és egy magyarázó megjegyzést dolgoztatott ki. Mielőtt előzetes felségelőterjesztést tenne, hogy a törvényjavaslatot a birodalmi tanács előterjeszthesse, úgy kikérte Wekerle véleményét és jóváhagyását. Az egyezmény első artikulusában az átvett tallérmennyiség és az átveretésből származó költségek kiegyenlítése tekintetében Wekerle 1891. december 7-én kelt levelének ér-

---

113 Neue Freie Presse Nr. 9818. 1891. december 25. „Die Vereinsthaler” 9.

114 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Reichsschatzamt. Maltzahn an — Caprivi. Berlin, den 5. Januar 1892.

115 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–27. Kt. 626.1012/9. Telegramm. Ziffern. Kálnoky an — Széchényi. Wien, den 9. Jänner 1892. [Az előadóivre piszkozatként felvezetve.]

116 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Botschaft. Vertraulich. No.: 124. Széchényi an — Marschall. Berlin, 13. Januar 1892.

117 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 1 Res/P.M. [405/F.M] Steinbach an — Wekerle. Wien, am 19. Jänner 1892.

telmében járt el. Egy másik értékre történő átmenet esetén az egyesületi tallérok átveretéséből származó forintmennyiség ugyanazon az alapon fog a Monarchia két állama között felosztásra kerülni, mint amely alapon a többi forintmennyiség volt megosztva. Wekerle választleveleiben jóváhagyta a tallérok bevonásáról szóló törvényjavaslatot és a magyarázó megjegyzést.¹¹⁸

Széchenyi üzenetére január 23-án kapott választ Rotenhantól, Marschall helyettesétől, melyből azt tűnt ki, hogy csak akkor írják alá a németek az egyezményt, amikor a törvény életbe lépett.¹¹⁹ 1892 januárjának végén Széchenyi újabb táviratot küldött a bécsi külügyminisztériumba, melyben tudatta, hogy a birodalmi gyűlés törvényt hozott a tallérokkal kapcsolatban.¹²⁰ Mindemellett 1892. február 1-jén lépett életbe a német-osztrák-magyar kereskedelmi szerződés.

Széchenyi 1892. február 5-én kelt levelében megírta, hogy a bizottság, amely a talléregyezmény elkészítésére alakult, befejezte a munkát.¹²¹ A német bizottság a tallérokkal kapcsolatos törvényt változatlan formában visszaküldte és elfogadásra javasolta, így Berlinben a napirendi pontok közé felvették. Jelezte Kálnokynak, hogy a megegyezést ennek megfelelően írják alá. Winterstein levelet küldött Hugo Glanz von Eicha (1848–1915) külügyminisztériumi osztályfőnöknek, melyben közölte, Steinbach egyetértett azzal, hogy a tallérokkal kapcsolatos törvény kihirdetésének napján lépjen életbe a németekkel kötött egyezmény.¹²² Megjegyezte, hogy az osztrák törvényjavaslatot a tallérok forgalmon kívül helyezéséről már előkészítették. Ígérte, hogy reflektálnak a Kálnoky által elküldött egyezménytervezetre.

---

118 MNL OL K 256 5313. Mikrofilm 1 Res/P.M. Wekerle an — Steinbach. Budapest, am 23. Jänner 1892. [A levél az előadói bibe piszkozatként felvezetve Popovics Sándor aláírásával. 1892. január 22-ei dátummal.]

119 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–28. Kt. 626.3330/9. Beilage ad Bericht No.: 11B von 25. Jänner 1892. Auswärtiges Amt. Rotenhan an — Széchenyi. Berlin, den 23. Januar 1892.

120 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–29. Kt. 626. 3755/9. Telegramm. [No.: 2155] Széchenyi an — Kálnoky. Berlin, 25. Jänner 1892.

121 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–30. Kt. 626. 5271/9. Széchenyi an — Kálnoky. Berlin, am 5. Februar 1892.

122 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–30. Kt. 626. Winterstein an — Glanz. Wien, 12. Februar 1892.

Széchényi értesítette Kálnokyt arról, hogy a birodalmi gyűlésben a harmadik tárgyalás alkalmával elfogadták a törvényjavaslatot.¹²³ Kálnoky tudósította Steinbachot és Wekerlét, hogy a törvény kihirdetése után az egyezmény is életbe fog lépni, valamint Széchényit felhatalmazta arra, hogy a megállapodást aláírja.¹²⁴

Steinbach felségelőterjesztésben fordult a kabinetirodához, melyben kérte, hogy a képviselőház elé terjesszthesse az osztrák veretű egyesületi tallérok és kettőtallérok forgalmon kívül helyezéséről szóló törvényjavaslatot.¹²⁵ A javaslatot az uralkodó aznap jóváhagyta. Időközben a tallérok forgalmon kívül helyezéséről született törvényt a Német Birodalomban becikkelyezték, de még nem hirdették ki. Így Kálnoky felhatalmazására a Monarchia képviselője aláírhatta az egyezményt. Ezt a szerződést német részről Marschall külügyminisztériumi államtitkár, a Monarchia részéről Széchényi nagykövet írta alá 1892. február 20-án.¹²⁶ Az egyezmény négy pontot tartalmazott:

Az első pont kimondta, hogy a Monarchia Németországtól átvesz 8 2/3 millió tallért három részletben 1892, 1893 és 1894 áprilisáig. Az egyes évi részleteket a Birodalmi Bank berlini vagy breslauer épületéből egy tisztviselő jelenlétében Bécsbe szállítja. A szállítási és biztosítási feltételek a két fél között oszlanak meg Berlin, vagy Breslau és Oderberg és Bécs útvonal között. A tisztviselők napidíját mindegyik fél maga állja. Az átvett részleteket beolvasztják a bécsi pénzverő hivatalban, amelyen részt vehet a német kormány tisztviselője. A tallérok Bécsbe történő megérkezése után az osztrákok kiszolgáltatják a németeknek a tallérok ellenértékét osztrák értékű forintban, úgy, hogy 1 tallér = 1 1/2 osztrák értékű forintnak felel meg.

A második pont határozott arról, hogy a tallérok átvétele után a német kabinet a Monarchia kormányának értesítését követően a tallérok törvényes fizetési eszköz tulajdonságát felmondja, és forgalmon kívül helyezi.

---

123 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–32. Kt. 626. 5831/9. Telegramm. [No.: 3182] Széchényi an — Kálnoky. Berlin, 12. Februar 1892.

124 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–30. Kt. 626. ad 5831/9. Kálnoky an — Széchényi. Wien, den 13. Februar 1892. [Piszkozatként az előadói felvezetve.] Ezen az iktatószámmon értesítette Steinbachot és Wekerlét is.

125 ÖStA HHStA Kabinettsarchiv Kabinettskanzlei Vorträge KZ 637/1892.

126 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Übereinkommen. Egyezmény a tallérok átvételéről. Adolf Freiherr Marschall von Bieberstein és Széchényi Imre írták alá. Berlin, am 20. Februar 1892.

A harmadik pont leszögezte, hogy Ausztria és Magyarország tetszésük szerinti időpontban helyezheti forgalmon kívül a tallérokat, valamint addig az időpontig a Birodalmi Bank tallérkészletének mennyiségét mindig közlik a kormányokkal.

A negyedik pont kimondta, hogy akkor lép életbe a szerződés, amikor a tallérokrol szóló törvény életbe lépett.

Az egyezmény aláírásáról Széchényi táviratozott Kálnokynak.¹²⁷ Majd külön levélben megküldte az aláírt megállapodást a tallérok átvételéről.¹²⁸ Kálnoky értesítette Wekerlét, hogy február 20-án Marschall és Széchényi aláírták az egyezményt, melyet másnap mellékel mindkét pénzügyminiszternek.¹²⁹ Steinbach megköszönte az aláírt példányokat, megkérte Kálnokyt, hogy amint a tallértörvény a birodalmi törvénylapban megjelenik, azt küldje meg neki, és azt is, pontosan mely napon lépett életbe a törvény.¹³⁰ Kálnoky levelet küldött Berlinbe Széchényinek, melyben szövelt Steinbach kéréséről, így 3 példányban kérte a birodalmi törvénylapot.¹³¹

Kálnoky az 1892. február 20-án megkötött egyezményt a 8 2/3 millió tallér átvétele tárgyában az uralkodó elé terjesztette.¹³² Ferenc József az március 5-én hagyta jóvá. 1892. március 2-án Berlinben a birodalmi törvénylap hasábjain nyilvánosságra hozták a tallértörvényt. Széchényi erről március 3-án tájékoztatta Kálnokyt.¹³³ Glanz a törvény publikálásáról értesítette a két pénzügyminisztert.¹³⁴ Berlinben Széchényinek valószínűleg ugyanaz járt a fejében, mint Steinbachnak Bécsben, ugyanis előre látva kérését a birodalmi törvénylapokat három példány-

---

127 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–34. Kt. 626. 7096/9. Telegramm. [No.: 11] Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 20. Februar 1892.

128 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–35. Kt. 626. 7329/9. No.: 19 A–F Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 20. Februar 1892.

129 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–34. Kt. 626. 7096/9. Kálnoky an — Wekerle. Wien, 21. Februar 1892. [Piszkozatként az előadóiébe felvezetve.]

130 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–36. Kt. 626. 84486/9. [1002/F.M.] Steinbach an — Kálnoky. Wien, 27. Februar 1892.

131 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–36. Kt. 626. 8448/9. Kálnoky an — Széchényi. Wien, am 3. März 1892. [Piszkozatként az előadóiébe felvezetve.]

132 ÖStA HHStA Kabinettsarchiv Kabinettskanzlei Vorträge KZ 885/1892.

133 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–37. Kt. 626. 8757/9. Telegramm. [No.: 2450] Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 3. März 1892.

134 MNL OL K 255 358. csomó 8. tétel 683/P.M. [87579/9] Glanz an — Wekerle. Wien, am 3. März 1892.

ban levelével együtt elküldte.¹³⁵ Március 5-én újabb levelet küldött Széchényi Kálnokynak, ekkor jött rá, hogy a két levél keresztelte egymást, és a kért lapokat ő már időközben megküldte. A törvény életbe lépésének dátumát március 2-ához képest két hétben határozta meg.¹³⁶

Az első harmad átvételének előkészítése

Reuss közölte a Monarchia külügyminisztériumával, hogy a tallérokkal kapcsolatos törvény 1892. március 16-án fog törvényerőre emelkedni. Tudatta azt is, hogy a február 20-án aláírt egyezmény harmadik pontja alapján a Birodalmi Bankban fellelhető tallérmennyiség 69213000 márkára volt tehető.¹³⁷ A német kormány megbízta Reusst, hogy egyeztessen a Monarchia kormányaival a 8666667 márka mennyiségű tallér átvétele ügyében. A német kormány a szerződésben foglaltak szerint, egy osztrák-magyar komisszárius kijelölését várta, aki figyelemmel kíséri a tallérok útját a Birodalmi Bankból egészen Bécsig. Reuss kérte, hogy a kormány által kijelölt delegálttal minél hamarabb lépjenek kapcsolatba.

Érdekes és egyben titkos információt közölt az átadással kapcsolatban. Kérte, hogy értesítsék a vámhivatalt, ugyanis az első tallérszállítmány 6 vasúti kocsiban fért el és volt egy terv, hogyan érkezik a Monarchiába. Oderbergtól a Birodalmi Bank képviselőjében von Koenen pénzügyi tanácsos fog német részről felügyelőként eljárni. Glanz közölte Reuss-sal, hogy a Monarchia az átvételre felkészült, és a napokban értesítik a német kormányt a pénzügyminiszterek megállapodásáról.¹³⁸ Steinbach kapcsolatba lépett Kálnokyval, és a március 16-án életbe lépett tallértörvény kapcsán tudatta, hogy az első tallérrészlet megérkezése hamarosan

---

135 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–38. Kt. 626. 9212/9. No.: 25 B. Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 3. März 1892.

136 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–39. Kt. 626. 9322/9. No.: 26 B. Széchényi an — Kálnoky. Berlin, den 5. März 1892.

137 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–41. Kt. 626. 9958/9. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Reuss an — das K. u. K. Oesterreichisch-Ungarische Ministerium des Äußern. Wien, den 11. März 1892.

138 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Reuss an — Caprivi. Wien, den 12. März 1892.

esedékes volt.¹³⁹ Kérte Kálnokyt, hogy a német kormánynál érdeklődjön az átadás pontos időpontjáról és helyszínéről. Nem határozták meg, hogy Berlinbe, vagy Breslauba kell a Monarchia delegáltját küldeni. Javasolta, hogy az Állami Központi Pénztárból célszerű a delegáltat kiválasztani.

Steinbach 1892. március 17-én fordult Wekerléhez a tallérok első harmadának április elején esedékes átvétele tárgyában.¹⁴⁰ Javasolta, hogy egy magasabb rangú személyt, Alois Englischet, az Állami Központi Pénztár ellenőrének nevezzék ki felügyelőnek, akit a külügyminiszter megfelelően instruáljon. Steinbach kérésének megfelelően táviratban értesítette őt Wekerle, aki egyetértett a levelében foglaltakkal.¹⁴¹

Reuss a Monarchia külügyminisztériumának és pénzügyminisztériumának álláspontjáról informálta hazájának kormányát, vagyis többek között arról, hogy Alois Englisch ellenőr lesz a Monarchia delegáltja. Glanz kérte, hogy tudassák, hol jelentkezzen Englisch Németországban.¹⁴²

A berlini Birodalmi Kincstári Hivatalban döntöttek arról, hogy a tallérszállítványok (március 29.; 30.; 31.) 12 óra 15 perckor indulnak Breslauból.¹⁴³ Így a Monarchia felügyelőjének legkésőbb március 29-én délelőtt meg kellett érkeznie a Birodalmi Bank borszlói központjába. Aschenborn javasolta Marschallnak, hogy a német delegált vegyen részt a tallérok bécsi beolvasztásán.

Az Osztrák–Magyar Bank és a tallérok forgalmon kívül helyezése

A jegybank nagytanácsa 1891. november 19-én levelet írt a két pénzügyminiszternek a tallérok Monarchiába áramlásának megakadályozásával kapcsolatban. A bank úgy gondolta, hogy a Monarchia gazdasági viszonyait negatív módon

---

139 ÖStA HHStA Administrative Registratur des Ministerium des Äußern. F 34 rub. 7–9/26–41. Kt. 626. 9958/9. Kálnoky an — Steinbach/Wekerle. Wien, 11. März 1892. [Piszkozatként az előadói felvezetve.]

140 MNL OL K 255 358. csomó 8. tétel 858/P.M. [1360/F.M.] Steinbach an — Wekerle. Wien, am 17. März 1892.

141 MNL OL K 255 358. csomó 8. tétel 858/P.M. Telegramm. Wekerle an — Steinbach. Budapest, am 19. März 1892. [Piszkozatként az előadói felvezetve.]

142 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Kaiserlich Deutsche Botschaft in Wien. Reuss an — Caprivi. Wien, den 22. März 1892.

143 BA R 901/21455 Außerkurssetzung der österreichischen Vereinsthaler. Reichsschatzamt. Aschenbor an — Marschall. Berlin, den 21. März 1892.

befolyásolná az óriási mennyiségű ezüsttallér beáramlása. Erre az osztrák pénzügyminiszter nem válaszolt.

A tallértörvény 1892. március 16-án Németországban életbe lépett, a tallérok forgalmon kívül helyezéséről szóló törvényjavaslatot az osztrák képviselőház elé terjesztették. Ekkor Steinbach úgy gondolta, hogy tájékoztatja a jegybankot az eseményekről és a bank nagytanácsához fordult a tallérok tárgyában.¹⁴⁴ Ebben az üzenetében beszámolt arról, hogy az 1891 novemberében megindított tárgyalások most vezettek eredményre. Német részről a törvény életbe lépett, Ausztriában pedig már a képviselőház előtt volt a törvényjavaslat a tallérok forgalom kívül helyezéséről. Steinbach így mellékelte az egyezmény és a törvény szövegét. A kormányok a tallérok hirtelen és nagy mennyiségben történő beözönlésének a veszélyét elhárították. A jegybank levélben köszönte meg Steinbach beszámolóját a tallérok helyzetéről.¹⁴⁵ Nyugtázták, hogy a tallérbeáramlás veszélyét kiküszöbölte a kabinet. Az új kormányzó elnökletével 1892. március 31-én a bankban nagytanácsot tartottak, ahol többek között a tallérok kérdését is megtárgyalták.¹⁴⁶ Mecenseffy főtitkár tájékoztatta a tanácsot Steinbach leveléről, mely szerint valóban nem fenyegette a Monarchiát nagyobb mennyiségű ezüstbeáramlás.

A tallérok utóélete

Megtörtént a tallérok átvétele, valamint hasonlatosan zajlott le az 1893. és az 1894. esztendei átadás is. Az érmeiket a bankban beolvasztották. Wekerle az osztrák veretű egyesületi tallérokról egy jelentést készített.¹⁴⁷ Előterjesztésben fordult az uralkodóhoz, hogy a jelentést a képviselőháznak bemutathassa.¹⁴⁸ Az uralkodó felhatalmazta Wekerlét, hogy az egyesületi tallérokkal kapcsolatos jelentését az országgyűlés elé terjeszthesse.¹⁴⁹ Ausztriában az 1893. március 24-én kelt törvény

144 OeNB-BHA II/02/c. No: 590/17.[5670/F.M.(1891)] Steinbach an — Oesterreichisch-ungarische Bank Generalrath. Wien, 24. März 1892.

145 OeNB-BHA II/02/c. No: 590/17. Oesterreichisch-ungarische Bank Generalrath an — Steinbach. Wien, 26. März 1892. [Piszkozatként Steinbach levelének utolsó oldalára felvezetve.]

146 OeNB-BHA I/4b. Sitzungs-Protokolle des Generalrates. Nr.: 622/15. [Protokoll 267.] 31. März 1892. Punkt 4.

147 MNL OL K 255 358. csomó 8. tétel 1572/P.M. Jelentés az osztrák veretű egyesületi egy- és két tallérosok ügyében.

148 MNL OL K 255 358. csomó 8. tétel 1572/P.M. Felterjesztés. Budapest, 1892. május 23.

149 ÖStA HHStA Kabinettsarchiv Kabinettskanzlei Vorträge KZ 2110/1892.

értelmében lépett életbe a tallérok forgalmon kívül helyezése, Magyarországon ugyanerre, egy 1893. április 18-án kelt rendelet hatályaként került sor.

Összegzés

A valutaszabályozás sikeréhez, valamint beindításához feltétlenül hozzátartozik a megegyezés a német császári kormánnyal az osztrák veretű egyesületi tallérok forgalmon kívül helyezésével kapcsolatban. Az 1891. év második fele a valuta-reform előkészítésének a történetében a tallérkérdésről szólt. A szakirodalomban a valuta helyreállításának történetéből ez a több mint féléves periódus sűrű folt volt. Az események rekonstruálása kizárólag a magyar levéltári forrásokra hagyatkozva nem lett volna lehetséges. A tallérkérdés természetéből adódóan az ügyvel kapcsolatos dokumentumok jó néhány külföldi levéltárban lelhetők fel. Módomban állt több külföldi levéltárban kutatást végezni, melynek segítségével az eseményeket megkísérelhettem rekonstruálni. A levéltári dokumentumok feláratlan tények sorát kínálták.

Dolgozatomban az egyesületi tallérok forgalmon kívül helyezéséről szóló tárgyalásokat mutattam be a Monarchia pénzügyminisztériumai, berlini nagykövetsége, az Osztrák–Magyar Bank és a Német Császárság közötti levelezéseknek, egyeztetéseknek köszönhetően. Az aranyvalutára való áttérés történetének integráns részét képezi ez az epizód, mely eddig elkerülte a kutatók figyelmét.

Példának okáért az újságírók ebben az időszakban arról cikkeztek, hogy Ferdinand von Bauer báró (1825–1893) osztrák hadügyminiszter által képviselt katonai kiadások fedezésére a két kormány azon pénzügyi megtakarításait, amit egyébként a valutareformra különítettek el, hadi célokra fordították. A tallérok kivonása is meghatározó kérdés volt, ugyanis az 1891-ben esedékes kettős szövetség vám- és kereskedelmi szerződésének megújítása a küszöbön állt. Ha az osztrák és a magyar kormányok úgy döntöttek volna, hogy nem veszik át a németektől a tallérokat, akkor félő volt, nem születik meg a megegyezés. A németek finoman nyomást gyakoroltak szövetségésükre. A Monarchiának nem állt érdekében az aranyvalutára való áttérés előtt, hogy amúgy is nagy ezüstkészletét szaporítsa még közel 37 millió forint értékű régi ezüstermével. Ezzel a lépéssel még jobban növelték volna az értéktelen ezüstérc állományukat. A jegybank sem támogatta a tallérok átvételét.

A magyar kormány kommunikációjában folyamatosan azt fejezte ki az osztrák kormány felé, hogy nem érintett a tallérkérdésben, ugyanis az Osztrák Császárság a tallérokat 1867 előtt verte. Mivel a német kormány jóindulattal előre

bejelentette szándékait az egyesületi tallérokkal kapcsolatban, így az osztrák és a magyar kormányoknak is barátságos lépéseket kellett foganatosítaniuk. A Monarchia két képviselőjét, Láng Lajos államtitkárt és Friedrich von Winterstein miniszteri tanácsost Berlinbe küldte tárgyalni Kálnoky Gusztáv közös külügyminiszter. Bizonyos mennyiségű tallér átvételéről tanácskoztak egy-egy hetet 1891 novemberében és decemberében. Az ügy külpolitikai természeté miatt az egyeztetéseket a Monarchia diplomatái is segítették. Menetközben kiderült, hogy a magyar kormány 1868-ban is veretett egyesületi tallérokat. Így már nem volt tartható Wekerlének az ügyhöz való semlegességi hozzáállása, hiszen a tallérok forgalmon kívül helyezéséből származó veszteség egy részét a kvóta alapján Magyarországnak is viselnie kellett. Ennek tükrében született meg a megállapodás, hogy a Monarchia három év alatt átveszi a tallérok egy részét a német jegybanktól. Így nem érte egyszerre olyan nagyarányú veszteség, és a tallérok formájában beáramló ezüstérc sem nehezítette meg a várt mértékben az aranyalapú pénzrendszerre való áttérést.

